

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

INGEBORG SIMESSEN
NATALIE ZAHLE

DET SCHØNBERGSKE FORLAG — ~~COPENHAGEN~~ COPENHAVN
FOR NORGE: J. W. CAPPELEN — ~~CHRISTIANIA~~ CHRISTIANIA

**Published Nvbr. 1919, nineteen
hundred and nineteen. Privilege
of copyrigh in the United States
reserved under the Act approved
March 3, 1905, by Det Schønbergske
Forlag, Copenhagen, Denmark.**

**TITELBLAD OG VIGNET AF KUNSTNEREN CHR. BOGØ
TRYKT I BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI**

INDHOLD

	PAG.
I. N. ZAHLES LIVSGANG I HOVEDTRÆK.....	11
II. BARNET. HVEDSTRUP PRÆSTEGAARD OG DET ESCH- RICHTSKE HJEM	18
III. DEN UNGE PIGE. PRIVATLÆRERINDEN OG HENDES FREM TIDSPLANER.....	35
IV. N. ZAHLES RIGE. GRUNDLÆGGELSE OG VÆKST.	44
V. N. ZAHLE PAA KATEDRET.....	57
VI. HØVDINGEN	66
VII. KONGSTANKER	80
VIII. MEDARBEJDERE.....	91
IX. VENNEKREDSEN.....	96
X. HJEMMET	105
XI. N. ZAHLES SIDSTE AAR.....	111
XII. EFTERMÆLE	125

n Sommerdag stod jeg ved Rasks Grav paa Assistenskirkegaard. Da kom der et velklædt Ægtepar, som interesseret standsede foran Stenen med de fremmedartede Indskrifter.

„Rasmus Rask! Hvem! var det?“ spurgte hun, og han svarede mildt overlegent: „Véd du ikke engang det! Det var en stor Mand.“ Dermed var øjensynlig hans Viden udtømt.

Kunde det tænkes, at et andet Ægtepar om mange, mange Aar vilde standse foran Frk. Zahles Monument og undrende spørge, hvem hun var, indtil den ene pludselig vilde sige: „Aa, det er jo hende, der har stiftet Skolen derhenne!“

Nej, det maa ikke kunne tænkes. Fremtids Slægter bør vide, at N. Zahle har gjort meget mere end at stifte Skolen ved Nørrevold. Hendes Navn er ikke knyttet til en enkelt Skole, men til dem alle. Hun er den danske Pigeskoles Grundlægger.

Hvad hun har virket og været, skulde denne lille Bog give en Forestilling om.

Jeg har selv været Elev i N. Zahles Skole i 6

Aar og Lærerinde ved Skolen i 24. Hvis jeg har udrettet noget som Dansklærerinde, skyldes det i første Række N. Zahle og hendes nærmeste Stab, og Frk. Zahle har altid været mig en trofast Ven. Denne Bog er skrevet ud af min store Kærlighed og Taknemmelighed.

I sin Tid skrev jeg en lille Artikkel om N. Zahle, hvori jeg fortalte et Par Træk, der havde faaet Betydning for mig og kunde faa det for andre. Frk. Zahle sagde i den Anledning til mig: „Jeg husker ikke de Historier, du har fortalt, men jeg vedkender mig Aanden i dem.“

Maatte N. Zahle kunne vedkende sig Aanden i denne Bog, saa vilde mit Maal være naaet.

Selvfølgelig har jeg til Udarbejdelsen af denne Karakterskildring i rigt Maal øst af de trykte Kilder, der foreligger. I første Række den store Levnedsskildring: Natalie Zahle. I. Mit Liv. N. Zahles efterladte Papirer. Ved Th. Moltke. II. N. Zahle i sit Liv og sin Virken. Af Henriette Skram. 1914. Endvidere er benyttet:

Henriette Skram: N. Zahles Skole 1852—1913.

(Trykt som Manuskript.)

Johannes Steenstrup: Den danske Kvindes Historie. 1917.

Carla Thelin: Natalie Zahle. Lund. 1918.

N. Zahle: Om Kvindens Uddannelse her i Landet. 1873 og 1882.

Af de mange Artikler i Tidsskrifter, Blade og Skoleprogrammer, der er citeret, skal særlig fremhæves:

Vor Ungdom. Dcbr. 1913. Frk. Zahle som ung Lærerinde af Henriette Skram.

Tilskueren. 1913. N. Zahle af Lis Jacobsen. Bog og Naal. Oktbr. 1913. Nogle Mindeord om Frk. Zahle og hendes Klasselærerinder af Henriette Skram.

Bog og Naal. Januar 1914. Mindeord om Natalie Zahle af Ida Falbe-Hansen og N. Zahle og den danske Pigeskole af M. Steinthal,

Bog og Naal. Marts 1914. Frk. Zahle i sit Arbejdsværelse af Christiane Lund.

Foruden ovennævnte Forfattere takker jeg varmt Professor, Dr. phil. Drachmann, Mag. art. Ida Falbe-Hansen, Undervisningsinspektør, Dr. phil. Bertelsen, Professor, Dr. phil. Vilh. Andersen, Frk. Josepha Martensen, Domprovst, Dr. theolog. Martensen-Larsen og flere for venlig Forstaaelse af mit Arbejde og stor Imødekommenhed med mundtlige eller skriftlige Oplysninger. Ganske særlig takker jeg Comtesse Moltke og Frk. Henriette Skram.

Ingeborg Simesen.

Sommeren 1919.

Gaa din Samvittigheds Vej, hver Hindring imod,
stedse for Øje dit Maal, det fjærneste, bedste;
men med varlige Trin fremskride din Fod,
og i din Virksomhed strøb kun efter det næste.

Jens Baggesen.

Denne lille Bog er et Forsøg paa at give et Billede af Natalie Zahle. Først et kort Rids af hendes ydre Livsgang og saa — Bogens egentlige Indhold: en Skildring af hende selv, Mennesket, Personligheden.

Natalie Zahle er Jyde, født i Assens Præstegaard ved Horsens 11te Juni 1827, — men hun følte sig som Sjællænder. Allerede 1829 forflyttedes Faderen, Pastor Sophus Zahle, der selv var en sjællandsk Præstesøn, til Hvedstrup og Flyng ved Roskilde, og i Hvedstrup Præstegaard henlevede den lille Pige sine første, lykkelige Barneaar.

Sophus Zahle var en begavet, alsidig dannet Mand og en anset og afholdt Præst. Herom vidner baade Biskop Mynsters rosende Udtalelser og den Kendsgerning, at Frederik VI lod den dødsyge Præst vide, at Kongen vilde sørge for hans to Børns Uddannelse. Senere betalte Kongen for Christian Zahle paa Herlufsholm, og Dronning Marie Sophie Frederikke betalte for Natalie i „Døtreskolen af 1791“. Sophus Zahle havde en Digteraare, der nedarvedes paa begge Børnene. Blandt hans Sange er de kristelige af

størst Værdi; dog ogsaa andre fortjener at huskes, f. Eks. „Kong Christian lægger ned sit Sværd“, der blev skrevet til Regensens 200 Aars Jubilæum 1823 og synges endnu. Sophus Zahles varme Hjærte og klare Tanke, hans store Arbejdskraft, hans Evne til at give sig hen i Venskab, hans Kærlighed til Natur og Poesi, hans Fædrelandsfølelse og Sans for alt menneskeligt genfindes hos hans Datter. 1824 ægtede han Wilhelmine Böttger, Datter af Rode-mester Böttger i København, og deres korte, lykkelige Samliv blev et smukt Eksempel paa et sjælden harmonisk Ægteskab. De fik to Børn, Peter Christian, født 1825, og den halvandet Aar yngre Natalie. Den lille Piges Fødsel kostede Moderen hendes Førlighed, idet en ukyndig Fødselshjælper bragte hendes ene Hofte af Led, saa hun blev Krøbling for Livstid; ofte laa hun til Sengs halve Aar ad Gangen, men „Aandens Kraft“ stod hende bi, som hendes Mand skrev i et Digt ved hendes Død; hun bar sine Lidelser som en Helt og var trods Svaghed og Krykkegang ikke blot en kærlig Moder og en dygtig Husmoder, men ogsaa sin Mands Støtte og aandelige Medhjælp. En skæmtende Anerkendelse heraf er hans Udtalelse, da han kort før hendes og sin egen Død er blevet Hofpræst og meddeler hende det med Ordene: „Misse, du er blevet Hofpræst.“ Ogsaa Moderens Karakter genfindes hos Datteren; bl. andet stammer Natalies Ordenssans og Administrations-evne nok fra den dygtige Præstegaardsfrue.

I Februar 1837 døde Wilhelmine Zahle, kun 34 Aar gammel, og ved Paasketid samme Aar fulgte hendes 40aarige Mand hende i Graven. Peter Chri-

stian og den 9aarige Natalie var forældreløse. Barn-
domshjemmets Paradis var lukket, og Livet mellem
fremmede skulde begynde.

Medens Broderen blev paa Herlufsholm, hvor
han allerede 1836 var sat i Skole, optoges Natalie i
sine Morforældres Hjem i København, men allerede
1839 døde Mormoderen, og Natalie kom i
Huset hos sin Faders Ven, Lægen Professor
Eschricht, og dennes 28aarige Hustru. I den
ansete „Døtreskole af 1791“ var Natalie en fremragende
Elev. 15 Aar gammel blev hun konfirmeret (Oktbr.
1842), og dermed var Barndomstiden forbi. Nu fik
hun lang Kjole og skulde ernære sig selv.

Hun begyndte som Privatlærerinde hos sin On-
kel, Pastor Bøttger i Barrit ved Horsens, hvor hun
underviste to smaa Fætre og en lille Kusine i Be-
gyndelsesgrundene til al Videnskab, men allerede et
halvt Aar efter (1ste Maj 1843) tiltraadte hun sin
første „rigtige“ Lærerindeplads i Bjerre Mølle ved
Horsens, hvor hun for en Løn af 60 Kroner aarlig
og alt frit skulde undervise fire Pigebørn, af hvilke
den ældste var 14 Aar. Det gik saa godt, at Fami-
lien, der i høj Grad paaskønnede den unge Lærer-
indes Arbejde og Samliv med Børnene, af sig selv
forhøjede hendes Løn til 80 Kroner. Men af denne
svimlende høje Sum kunde hun endda ikke leve
uden at bruge de Renter, hun fik af sin lille 'Arv
paa 4000 Kroner, og i Efteraaret 1844 forlod hun
derfor den venlige Møllerfamilie i Bjerre for at til-
træde en bedre lønnet Plads hos en Lægefamilie i
Nyborg. Det blev strenge Dage, og den unge Lærer-
inde led haardt under sine mangelfulde Kundskaber,

dem, hun med viljefast Energi og aldrig træt Flid søgte at raade Bod paa. Hun kom imidlertid mere og mere til Klarhed over sit Kald og sit Livsmaal, — men før hun kunde begynde Kampen for at naa det, maatte hun sørge for at blive bedre rustet, end hun dengang var.

Derfor forlod hun Nyborg og drog til Hovedstaden for at lære noget. Hun havde kun 3000 Kroner tilbage af sin Fædrearv, men klarede sig ved at give Timer, samtidig med at hun selv var Elev i Frk. Annestine Beyers og Cand. Bojesens „højere Dannelsesanstalt for Damer“, hvor særlig Frk. Beyer var en begavet Talsmand for de nye pædagogiske Ideer, der stammede fra Pestalozzi og Frøbel. Efter tre strenge Studieaar (1849—51) tog Natalie Zahle Institutbestyrerindeeksamen med Tysk som Hovedfag. Hun var da 24 Aar gammel.

1ste Maj 1851 begyndte N. Zahle sit Kursus for Privatlærerinder med een Elev i alle og een i enkelte Fag, den spæde Spire til hele hendes omfattende Livsvirksomhed.

15de April 1852 overtog N. Zahle Frk. Foersoms Skole, og denne Dag blev altsaa Stiftelsedagen for hendes egen. 1853 optoges en Del Elever fra „Dannekvindeskolen“. Staten havde imidlertid tilladt, at Kvinder fik Ansættelse i de offentlige Skoler, og 1862 aabnede N. Zahle et Kursus for vordende Almuelærerinder, der i 1894 blev omordnet og anerkendt som Statsseminarium; en Borgerskole blev indrettet

som den lovbefalede Øvelsesskole dertil 1895. 1866 oprettede hun en Højskole for Kvinder, hvor der holdtes frie Foredrag af Mænd som Knud Valløe, Julius Lange, Georg Brandes o. fl. Den bestod i 10 Aar. 1877 afløstes den af en Højskole for kvindelige Kommuneskoleelever, der bestod til 1903. Samme Aar — 1877 — oprettedes et Artiumskursus og 1882 et Kursus til Almindelig Forberedelseseksamen. 1882 startedes ogsaa en Husholdningsskole, der 1892 erstattedes af et Skolekøkken.

Stadig fulgte N. Zahles Skole med Tiden, lydhør for dens Krav, rede til at løse de nye Opgaver, den stillede. 1911 oprettedes saaledes de sociale Klasser, fire Aar før danske Kvinder fik Stemmeret.

1862 indførte N. Zahle Sundhedslære paa Kursus, en næsten revolutionær Handling paa den Tid; fra 1880 blev Faget Skolefag; 1864 optog hendes Skole — tidligere end nogen anden — Gymnastik som tvungent Fag.

15de April 1877 fejrede man ved Gammelstrand Skolens 25aarige Jubilæum, og 3dje Oktbr. 1877 tog man Afsked med det gamle Skolehjem for at flytte ind i den nye Bygning Nørrevoldgade 7, hvor man allerede 8nde Oktober kunde byde Eleverne Velkommen i det smukke, tidssvarende Skolehus.

Over Indgangsdøren til Skolen staar Davids Ord: „Dersom Herren ikke bygger Huset, da arbejde de forgæves, som bygge derpaa; dersom Herren ikke bevarer Staden, da vaager Vægteren forgæves.“ Over Indgangsdøren til Festsalen staar Ordene: „Kærlig-

hed og Sandhed.“ Over Indgangen til Gymnastiksalen
staar: „En sund Sjæl i et sundt Legeme.“ Og over
Forhallens Glasdøre staar Grundtvigs Vers:

„— — den har aldrig levet,
som klog paa det er blevet,
han først ej havde kær.“

Disse Indskrifter er Udtryk for Skolens Sjæl.

Da Frk. Zahle flyttede ind i sin nye Skolebygning,
var hun 50 Aar gammel. Endnu medens hun stod i
sin fulde Kraft, sørgede hun for at sikre sin Skoles
Bestaaen efter sin Død. Allerede 1875 havde hun
truffet testamentariske Bestemmelser desangaaende,
og 7ende Juli 1885 skænkede hun hele Skolen til en
selvejende Institution „N. Zahles Skole“. Besty-
relsen skulde bestaa af 7 Kvinder og 1 Mand, dens
juridiske Konsulent. Institutionens Stiftelse over-
væredes af Brygger J. C. Jacobsen og Dr. phil. C.
Ploug, der underskrev Protokollen som Vidner. 1891
fik Frk. Zahle Fortjenstmedaljen i Guld.

Paa Frk. Zahles 70aarige Fødselsdag 1897 glædede
hendes talrige Venner hende med en Hædersgave,
for hvilken hun stiftede „N. Zahles Legat til Lærer-
inders videre Uddannelse“, der skulde uddeles hver
19de Marts, hendes Faders Fødselsdag.

I 15 Aar stod Frk. Zahle i Spidsen for Institu-
tionen, men da hun var fyldt de 73, nedlagde hun
— 7ende Juli 1900 — Sceptret som Overbestyrerinde.
1903 traadte hun tilbage som Bestyrer af Seminariet
og Seminariskolen, hvor hun dog gav Timer i Reli-
gion lige til 1905. Da var hun 78 Aar gammel og
havde virket som Lærerinde i 63 Aar.

Men endnu var hendes Kraft ikke brudt. Under Overbestyrerinde Henriette Skrams farlige Sygdom 1908—09 greb den 81aarige N. Zahle endnu en Gang Sceptret og svang det med sin gamle Kraft, forynget under Ansvar. 4de Marts 1913 deltog Frk. Zahle for sidste Gang i Skolens Bestyrelsesmøde.

I disse sine sidste Aar tog hun klogt og interesseret Del i den store københavnske Skolestrid. At N. Zahle var Modstander af en Skolering og en fagordnet Lærerforening, siger sig selv; til det sidste kæmpede hun for sit Ideal med det Resultat, at N. Zahles Skole — og et Par andre med den — den Dag i Dag er frie Skoler.

Natalie Zahle døde den 11te August 1913. Tre Aar efter afsløredes et Mindesmærke til Ære for hende i Ørstedsparken nær ved hendes Skolehus. Sokkelen bærer hendes Portrætbuste, og paa dens Forside ses en ung Lærerinde, der underviser en lille Pige. Det minder om N. Zahle selv, og det peger frem mod de Spor, hun satte, — den Sejr, hun vandt. Det er det første Monument, der er blevet rejst paa en offentlig Plads for en dansk Kvinde uden for Kongehuset.

BARNET. HVEDSTRUP PRÆSTEGAARD --- --- **OG DET ESCHRICHTSKE HJEM**

Et Hjem er der, hvor alle dine Tanker
kan lege frit, som Børn paa Faders Fang,
hvor ej din Røst paa Hjærtedøren banker,
før Svaret lyder i beslægtet Sang.

Henrik Ibsen.

Der løb en lille Pige og legede i en Præstegaardshave, der for hende var og blev en Paradisets Have, og Legen gik lystigt sammen med den lidt ældre Broder og hans Kammerater; de flyttede Tulipaner og Georginer i Mangel af Køer, — og pyntede Brændestykker var Prinsesser og Prinsesser, som de bar Bud imellem.

Præstegaarden var Hvedstrup, og den lille Pige var Natalie Zahle.

Hvedstrup var en Type paa den Tids sjællandske Præstegaarde: fire lave, sammenbyggede Længer om en firkantet Gaardsplads, en tarvelig Ramme om et Familieliv, der var nøjsomt og stilfærdigt som Tiden, men rigt paa de indre Skatte, der ene giver Livet Værd. Luften i dette Hjem var først og fremmest Kærlighed. Den straaledede ud fra Moderens Seng eller Hjørneplads ved Dagligstuevinduet. Her sad hun — altid beskæftiget med Haandarbejde, Læsning eller Skriverseri — saa legemlig svag og dog saa aandskraftig; her mødte Karle og Piger op til Konferencer med „Madammen“, og hun var el-

sket af dem som af alle Sognebørnene; engang, da en udbrudt Slave skræmmede Egnen, og Faderen havde fundet en Brandstikke i Straataget, holdt de unge Mænd Nattevagt et Par Uger, „for at Madammen kunde sove rolig;“ her bragte Faderen hende de faa Lækkerier, Naturen frembød; Kejserindepærerne var Moderens, men Skrællingerne var Børnenes, og derfor bad hun altid med sin kærlige, svage Stemme: „Skræl tykt, Sophus!“ Naar Julen bragte Appelsiner til Huse, skrællede Faderen ogsaa dem, og hvert Barn fik et Stykke. Natalie Zahle mindes ikke nogen Sinde som Barn at have spist en hel Appelsin. Ved Moderens Side havde Faderen sit egentlige Studereværelse; hun var den første, der hørte hans Prædikener; ind til hende jublede han efter en Samtale med et anfægtet Sognebarn: „Aa, Mine! Nu vil han til Alters!“ Og Hustruens Øjne stod fulde af Taarer. Moderen skulde være med i alt — i Faderens Aandsarbejde og i Gaardens Drift; paa Børnenes Legevogn blev hun sat, Faderen skød bagpaa, Christian og Natalie trak, og Optoget gik til Tørveskæret eller Hørbrydningen, altid fulgt af Pigen Ingeborg, der maatte være rede, hvis Moderen blev syg. Og det blev hun tit af en saadan Kraftanspændelse. Faderen lærte sine Børn at putte deres smaa Hænder ind i Moderens, før de slemme Krampeanfald greb hende, og han lærte dem at springe til og løfte Moderens Fod over Dørtrinnet, naar hun paa sine Krykker slæbte sig fra Stue til Stue.

Børnene var Moderens bedste Skat. Det var, som hendes Hjærte var i hendes Øre og hendes Øje

for at følge dem, skønt hendes Fod var bundet, og til Moderen kom de — i Sorg og i Glæde; hun skulde høre alle deres Oplevelser, ubetydelige i sig selv — men saa store for de smaa, og altid fandt de hende rede til at høre og trøste og leve med i deres lille Liv, opmærksom og retledende — men saa fint og varsomt, at de blev opdraget uden at vide, hvad Opdragelse var. Opdragelsens Grundprincipper: Lydighed og Orden laa i Luften. Aldrig har lille Natalie tænkt paa at forgribe sig paa andre Stikkelsbærbuske end sin egen, men dens yderste Grene forfulgte hun ogsaa helt ind i de tilstødende Buske. Aanden i Natalie Zahles Barndomshjem var Sandhed, Renhed og først og sidst Kærlighed.

Christian og Natalie havde hver sin lille Have i den store, men hans var den bedst holdte. Natalie foretrak at sysle med, hvad der var levende. Alle Præstegaardens Dyr var hendes Venner, og hun var uhyre stolt, naar en Karl eller Pige betroede hende den Opgave at flytte en Ko eller køre et Læs Ukrudt paa Møddingen. Alle Køerne havde Navne; en hed „Bedstemor“. Den virkelige Bedstemoder fra København fik en ordentlig Forskrækkelse, da lille Natalie en Dag kom farende ind i Stuen med Raabet: „Far! Bedstemor har kælvet!“

I sin lille Søsters Øjne havde Broderen et uopnaeligt Fortrin: han var Dreng. Mange smaa Kampe med sig selv havde den lille Hvedstrup Dronning Margrethe at bestaa af denne Grund. Christian blev hørt i latinske Gloser, medens hun maatte sidde stille og sy; Christian fik en lille Hest, og han fik Duer selv. Faderen trøstede sin bedrøvede lille Pige

med en kongelig Gave, hvis Værd hun senere skulde komme til at forstaa bedre: „Dig, Natalie, giver jeg alle Spurve.“ Selv trøstede hurr sig ogsaa paa sin Vis, f. Eks. med i Legen at lade sig kalde Hr. Frederiksen eller — endnu bedre — med at tage Christians Klæder paa. Lykkelige Stund, da en fremmed talte om de to Dreng, han havde set i Præstegaardshaven! Mindre lykkelige Stunder, naar der kom Gæster, og Natalie maatte ind af Køkkenvinduet for at blive Pige igen, inden hun blev kaldt ind for at sige Goddag!

Paa Grund af et Stød i Hovedet, som Natalie fik under en voldsom Leg, maatte hun ikke begynde at læse før sit syvende Aar, men i de lange Vinteraftener lærte hun sig selv at skrive og at læse ved at sidde stille i Timevis og aftegne Faderens Breve, et Vidnesbyrd om ~~forbavsende~~ Udholdenhed og Viljestyrke hos et Barn. Da hun senere rigtig kunde læse, var hendes Yndlingsbøger Coopers Indianerhistorier, især „Den sidste Mohikaner“, og Hauchs ikke helt let læste „Guldmageren“. Faderen læste tit højt for Hustru og Børn alene eller for dem og Folkene samtidig, og lille Natalie lærte mange Vers og Prosastykker udenad, bl. a. hele Sider af Oehlen-schlägers „Sokrates“.

Vinterens mest straalende Minde var naturligvis Juleaften, Børnene vidste, at nu vilde alle glæde hverandre. Ogsaa af dem ventede man noget, og glade lod de deres Sparepenge springe. De havde altid lidt at raade over, mest Gaver, men ogsaa en Smule Løn for udført Arbejde, saa de selv kunde give „Tosseper“ en Skilling eller købe en „Basse“

hos Kagekonen. Juleaften havde de deres Sager i Orden. Først blev der sørget for Lænehunden, „den skal ogsaa mærke, det er Jul“; saa kom Turen til Duerne og Natalies Spurve og til sidst til alle de større Dyr. I Salen ventede de paa, at Faderen skulde tænde Juletræet i Dagligstuen. Der var koldt, men man kunde jo røre sig. Denne ene Aften gik Moderen omkring i Stuen paa sine Krykker, medens Faderen uddelte Gaverne til store og smaa. Natalie Zahle mindes især en sølvbeslaet Pibe med Frederik VI.s Billede, som en Jul gjorde Niels Kusk ovenud lykkelig, og Faderens Gave, en lille Kurv med hans Yndlingsæbler, der altid stod gemt ved Foden af Træet.

Men dette glade Barndomsliv fik en brat og sørgelig Ende. Præstegaarden var usund, og den svage Moder fik Brystsyge. To Smaadrenge Fødsel og Død tog selvfølgelig meget paa hende. Faderen var i Oktbr. 1836 blevet Hofpræst, og i Naadsensaaaret, medens han boede i København og kun kom hjem nu og da, laa Moderen til Sengs. Broderen var sendt til Herlufsholm, og den lille Pige var ene med den dødssyge Moder og Bedstemoderen. Fastelavnssøndag 1837 døde Moderen; hun laa med Ansigtet vendt mod det Sted paa Vejen, hvor Vognen med hendes Mand kunde ses. Han kom en Time for silde. Lille Natalie forstod godt, at Moderen var død, men hun gemte sig i Haven, til Faderen kom. Kun af hans Mund vilde hun høre det. Om Natten drømte den lille Pige, at hun saa ind i en dejlig Have. Op til den førte en Stige. Moderen stod deroppe og tog imod Faderen, som straks kom efter.

Begge stod de nu og saa ned til Broder Christian, der arbejdede sig op ad Stigen. Til sidst løftedes Stigen op, og de vinkede alle til Natalie, der stod ene tilbage. Den 80aarige Natalie Zahle mindedes klart sin Barndomsdrøm, hvis Sandhed hun længst havde oplevet. Broderen døde dog først 1898 som Præst i Valensved, 15 Aar før Søsteren.

Den lille Pige kom nu i Huset hos Morforældrene, og da Faderen omtrent to Maaneder efter maatte gaa til Sengs for aldrig mere at staa op, kunde hun besøge ham de fire Dage, han laa syg. En Dag lod Faderen Barnet faa en Specie, der var mærket; den blev gemt som en Relikvie, til den en Dag i et Nødens Øjeblik maatte gives ud, — endda efter at Frk. Zahle havde begyndt sin Skolevirksomhed. Faderens sidste Ord til sin lille Pige var disse: „Natalie, du var min Glæde! Bliv ved at være god!“

Natalie Zahle ser i disse Ord ligesom Programmet for sit Livsværk: Hjærtets Renhed, Viljens Styrke, det er Maalet.

De to Søskende fik nu hver sit Hjem, men det Kærlighedsbaand, der knyttede dem saa fast sammen, brast aldrig.

I sin første store Sorg letter det forældrelose Barn sit ensomme, bedrøvede lille Hjærte i Breve til den elskede Broder og den trofaste Ingeborg. Et Brudstykke af et Brev kort efter Moderens Død skal anføres:

Kjøbenhavn, d. 16. Februar 1837.

„Min kjære Christian!

Det er lædt at indsee vor meget vi alle have tabt i vor Gode kjære Moder; nu vilde jeg ønske jeg kunde være Dig, i Moders Sted, men nej, ingen kan være os saa kjære, saa Gode imod os, som kjære Moder var; jeg kan aldrig blive saa God som Moder var. Moder glædede os saa gjerne, Moder var saa glad naar hun kunde skaffe os en Glæde (eller fornøjelse) men rettede ogsaa vore Fejl og Læste vore Læctier med os, for at vi kunde blive Fornuftige, naaer vi bleve store. Kjære Christian nu have vi ikke længere den Moder som gik saa glad og kjærlig hos os. Nu maa vi huske paa de Moderlige Formaninger, som Moder selv i sine Sygdomme gav os, og See at ligne hende i Alt. — — —“

Efter nogle Efterretninger om Slægt og Venner slutter hun saaledes:

„Nu slutter jeg mit Brev til Dig, vori jeg skriftlig har talt med Dig om vores kjære Salig Moder.

Din trofaste Natalia.“

Et andet Brev lyder i Helhed saaledes:

„Din lille Natalia skriver dette.

Min dyrebare Christian.

Jeg har desværre ikke noget godt at meddele Dig Du kjære Broder. Vor dyrebare Fader er saa syg, at baade Lægerne og vi frygte meget for, at Gud vil hente ham til sin elskede Mine, men skulde dette

selv gaa i opfyldelse, saa maa vi styrke os ved den troe han er hos Gud og Moder og de andre. Jesus lever Mine og Sophus er hos ham, og de kjære Brødre ere ogsaa hos ham. Gud trøste Dig og mig og alle, og altid skal jeg blive din

trofaste og bedrøvede

Natalia Zahle

vær beredt til det værste.“

Det lille Barnehjerte er nær ved at briste; for hende staar det nu, som om alle behøver Trøst. Og over for Ingeborg optræder den 9aarige lille Pige som den, der vil trøste. Hun skriver til hende:

„Kjære kjære Ingeborg!

Ved dit kjære Brev til mig Seer jeg at Du ikkun har saa liden Trøst vor Du er, derfor har jeg idag afskrevet tre af mine Bedsteforældres Sørgeqvad for at Du maaske derved kunde finde nogle trøstende Ord, og blande dem i dine rørende Følelser, men den kjære afdøde kan ikke mere komme til os derfor maa Du trøste Dig med at engang skal Du komme til hende vor intet mere skal adskille Dig og Moder, og der skal vi alle engang samles og der skal intet adskille os fra vore kjære forudgangne, thi som der staar i et af Sørgeqvadene de ere ikke tabte men forudgangne til en bedre Verden hen, dette trøster mig ogsaa — — —

Nu vil jeg bede Dig ikke give den Sang ud til nogen som jeg her sender Dig, Du maa endelig ikke give den bort til nogen, for jeg vilde have, at Du

skulde beholde dette skrift af Den afdødes Datter som altid mener Dig det saa godt. Behold nu den Afskrift paa Sengen og lad den være Dig meget kjær og vær altid forvisset om at Du beholder mig som din trofaste

bedrøvede

Natalia.“

Ogsaa i Digte letter den niaarige lille Pige sit bedrøvede Hjærte; et, der er skrevet lige efter Moderens Død, begynder saaledes:

„Moder mestet jeg i tidlig Alder,
Ej jeg meer paa hende kalder;
Taarer kom da fleer og fleer,
Hendes Haand jeg ikke favner meer.

Forhen sad vi jo saa rolig
I min Faders Præstebolig;
Jeg med Huandarbejd hos Moder,
Fader læste med min Broder. — —“

og slutter med et Blik mod Himlen:

„Fader maa nu høste Løn.
Men fra Himlen Lyder Mines Bøn.
Ej Du seer hende meer for Øie,
Men hun smiler fra det Høie.

Af J. C. N. Zahle.“

Der er dvælet saa længe ved Natalie Zahles Barn-
domshjem, fordi det altid senere stod for hende med
Glorieglans over sig, — vel nok forøget, fordi hun
mistede det saa tidlig.

„Mit fremden Menschen nimmt man sich zusammen,
da merkt man auf, — — —
allein bei Freunden lässt man frei sich gehn,
man ruht in ihrer Liebe; — — —“
siger Goethe.

Frk. Zahle havde følt det samme. Ofte talte hun til sine Elever om et Hjems Betydning. „I véd slet ikke, Børn,“ kunde hun sige, „hvad det er at eje et Sted, hvor man tør slaa lidt bagud uden at blive misforstaaet. Skøn paa jeres Hjem, mens I har det!“

Da N. Zahle som voksen begyndte at drømme om Opdragervirksomhed, var Minderne fra Barndomshjemmet det, der drev hende til at tage fat. Der havde hun set Lykke, som hun selv saa smukt udtrykker det, skabt af „den dybe Ærbødighed mellem Mand og Hustru, den fulde Fortrolighed og den uafbrudte Arbejden frem mod de højeste Maal“, og hun vilde nu selv opdrage Kvinder saadan, at de kunde blive deres Mænds fortrolige og jævnbyrdige Medhjælp. Hun vidste, at

„mange Tusind Hjem det var,
som Landet frelst ifra Slaget bar“,

og hun vilde gøre sit til at bygge de tusind Hjem, der kan højne et Folk, fordi Hustruen føler og forstaar baade Alvoren og Storheden i Digterens Ord til Kvinderne: „Vor Fremtid sover under eders Hjærte.“ Hun vilde virke for, at Kvinden skulde have „saa rige og velfordøjede Kundskaber, at hun aldrig i en Samtale blev overhørt med Barmhjærtig-

hed, men snarere blev kaldt paa af sin Mand som den fuldt ud kyndige Meningsfælle.“ Hun skulde forstaa sit Moderkald, virke „stille, men bestemt mellem sine Børn som den, der altid var nærværende, den alvorlige og dog muntre, men aldrig forkælende“, der vendte de unge Sind mod Lydighed og Renhed, Sandhed og Kærlighed. Hun skulde være i Stand til at „styre sit Hus og gøre sin Mand Regnskab for sit Forbrug, men ogsaa forlange hans fulde Fortrolighed i Pengesager“. Hun skulde være „hans Medarbejder i alt godt og skærme ham mod alt ondt, lige saa alvorligt fordrænde som dybt elskende og varmt opofrende“. Kærlighed alene gør et Ægteskab til et Ægteskab. Derfor vilde hun ogsaa hjælpe de Kvinder, hvis Lod det blev at nøjes med „det næstbedste“, til saa stor økonomisk Selvstændighed, at de kunde forsmaa et Fornuftparti uden Kærlighed.

Mange er de Traade, der fører fra Paradishaven i Hvedstrup Præstegaard til N. Zahles store Skolehjem ved Nørrevold.

Der er det fine Mindernes Spind, der lige til Frk. Zahles sidste Aar hver Adventssøndag lod hende samle Slægt og Venner om Sylten paa Frokostbordet ligesom „hjemme i Hvedstrup“. Men der er ogsaa andre og betydningsfuldere Traade. En Sommerdag kom lille Christian springende og fortalte sin Moder, at han havde et modent Jordbær i sin Have. For Moderen betød det en Tur derned i Legevognen. Det kunde Natalie ikke bære. Hun plukkede i al Stilhed et Bær i Forældrenes Bed og bandt det fast paa en af sine Planter med en Sytraad. Men alt

blev opdaget. Moderen sagde ikke et Ord, men lod sig straks køre hjem, og den lille Pige stod ene tilbage med sin Skam og sin Anger. Da Mørknings-timen kom, kunde hun ikke som ellers krybe op i Sofaen og putte sig ind mellem Mor og Far. Om Aftenen, da hun skulde sige Godnat, brast det for hende, og opløst i Taarer gemte hun Hovedet i sin Moders Skød. „Lille Natalie,“ lød det mildt, og det grædende Barn fik Tilgivelse i et Kys. Sytraaden fra det løse Jordbær fortsætter sig helt ind i den Skole, hvor N. Zahle var — og lærte sine Lærerinder at være — som en kærlig Moder for de Børn, hun fik i sin Varetægt. Den lille Pige, der af sin Fader fik alle Spurvenerne som sine, blev som voksen Kvinde en varm og kærlig Forkæmper og Støtte for de smaa og fattige i Aanden. „Det er ingen Kunst at skaffe de flinke Elever „u g“,“ sagde hun engang til en ung Lærerinde; der skulde føre et svagt Hold op til Lærerindeeksamen, „nej, det kommer an paa at holde de smaa over „g“. Og Faderens Afskedsord: „Bliv ved at være god!“ genlød altid i hendes Hjærte. Den Traad slap hun aldrig. For hende blev den „Traaden fra oven“.

Friluftsbarn af Natur — og nu indestængt i et lille københavnsk Hjem i Fiolstræde! Vant til den varmeste Kærlighed, tryk og glad i den, — og nu usikker og uforstaaet! I Hvedstrup Præstegaard Mors og Fars egen lille Pige med Barneret og Barne-tryghed — og nu i Bødsteforældrenes Hjem Barne-

barnet, der skulde opdrages. Det var ingen let Overgang for et 9 Aars Barn. Det er dejligt at besøge Bedstemor; det er noget helt andet at blive optaget i de gamles Hjem, naar Far og Mor ikke er der mere som naturligt Mellemed mellem to Tidsaldre. Fru Böttger var baade elskværdig og højsindet, men sit Barnebarn forstod hun ikke. Især saarede hun lille Natalie ved den Paastand, at alle Barnets Fejl var Arv efter Faderen. Hun sagde det sikkert i Tankeløshed, men Natalies lille Hjærte lukkede sig i for hende. Morfaderen var gjort af blødere Stof, og Festerne i Natalies Liv skyldes ham. Med ham spadserede hun paa Volden og saa ud over Voldgraven, hvor N. Zahles Skole nu rejser sine røde Mure, og en Gang hvert Aar — Moderens Fødselsdag 14de Juli — havde de to en dejlig Dag sammen i Ordrup, hvor Böttgers før havde ejet et Hus; der spiste de Kyllingesteg og Jordbær paa Kroen, og lille Natalie saa det Sted, hvor Faderen og Moderen var blevet forlovet.

Natalie gik i samme Skole som hendes Moder før hende, „Døtreskolen af 1791“, og der blev hun, ogsaa efter at hun i 1839 var blevet optaget i det Eschrichtske Hjem.

Professor Eschricht og Hustru var udmærkede Mennesker, men Natalie passede ikke ind i deres Kreds. Eschrichts havde aldrig haft Børn; ingen smaa Arme havde slynget sig om Fru Eschrichts Hals og lært hende, at al Opdragelse skal komme fra Hjærtet. Den unge, højtdannede Plejemoder kunde sikkert let have vundet Natalies Hjærte, om hun havde forstaaet den Trang til Kærlighed,

der fyldte det, men den kølige Værdighed og smaa-lige Strenghed, der var det centrale i hendes Opdragerteorier, frøs Barnet til; hun blev sky og utilgængelig, tavs og frygtsom og var ofte ordknap og trodsig, hvor hun burde have været venlig og taknemmelig. Men Ensomhedsfølelsen var for stærk. Hun led under at have Barnekaar uden at have Barneret og sørgede over, at hun i Stedet for at gøre sig afholdt stadig viste sig fra sin uelskværdigste Side. Det virkede ogsaa lammende, at hun altid skulde tale Tysk. I sine Breve til Broderen klager hun over, at hun ikke formaar at gøre sig elsket af den ædle Fru Eschricht. Først mange Aar senere fandt de to hinanden i Venskab. 1878 — kort før sin Død — skriver Fru Eschricht endog til N. Zahle paa Dansk og udtaler Ønsket om at bo hos hende og dø der. Frk. Zahle mente selv, at hun som Barn var Eschrichts en Skuffelse. De havde hørt om hendes gode Hovede og livlige Opfattelse og fandt en lille Landsbypige, helt blottet for de selskabelige Talenter, der var saa højt skattede i deres Kreds.

To smaa Historier skal fortælles, fordi de er saa oplysende.

En Dag blev Natalie spurgt, om hun var kommet op i rette Tid. Et usandfærdigt Ja slap det forskræmte Barn ud af Munden. Straffen blev den, at hun i tre Dage maatte staa op under Maaltiderne, hvem der end kom til Stede. Tiden var haardere end vor, og slig Strenghed var ikke ukendt. Natalie saa Taarer i Professorens Øjne, men han skred ikke ind, og da han første Gang efter denne Begiven-

hed skulde underskrive Karakterbogen, sagde han til hende: „Jeg har altid sagt, at i en Usandhed har vi aldrig grebet dig; nu kan jeg heller ikke sige det.“ Natalie gik fortvivlet bort, men hun beholdt sin Sorg hos sig selv.

Den anden Historie er en Skolehistorie.

Natalie var en flink Elev, og mellem Kammeraterne gav hendes knægtede, men ukuelige Livsglæde sig Udslag i mangfoldige Spilopper. En Kammerat fra hin Tid skriver 1901 til Frk. Zahle: „Husker du, naar vi legede Røvere i Leths Have under dig som Røverkaptajn. Da gik det lystigt til, naar du sværgende ved „Mars's knitrende Lyn“ førte os i Ilden. Ja, du var skabt til at være Fører.“

En Dag havde hun skrevet et ganske harmløst Vers om en af Lærerne; hun var netop i Færd med at læse det højt for en taknemmelig Tilhørerkreds, da Bestyrerinden, Frk. Mammen, kom til og forlangte Papiret. Hun fik det, — men revet i bitte smaa Stykker. Tre Dage gik i Angst og Rædsel. Sæt, det blev meddelt Hjemmet! Til sidst lod Frk. Mammen den lille Pige komme ind til sig. „Natalie Zahle,“ sagde hun, „jeg har gjort mig Umage for at sætte de Stumper sammen, du gav mig i Haanden, men jeg har ikke kunnet. Jeg vil ikke spørge for ikke at friste dig til nogen Usandhed. Men jeg kan ikke tro, at det har været saa slemt, og jeg vil ikke straffe dig. Men“, — og her skælvede hendes Stemme, — „lad dig ikke forføre til noget daarligt! Skriv aldrig noget, du ikke kan lægge i dine foresattes Haand.“

Natalie gik lykkelig hjem. Hendes Lærerinde

havde vundet hendes Hjærte for Livet, fordi hun kærligt havde forstaaet Situationen og set stort paa den. Det var Mildhed og Tillid, dette Barn trængte til.

Uden Tvivl modtog det begavede Barn — alle Uoverensstemmelser til Trods — betydningsfulde Paavirkninger i det højt dannede Hjem, hvad hun ogsaa selv er den første til at indrømme. F. Eks. gik hun med Professoren til de populære Søndagsforedrag i den af ham stiftede naturhistoriske Forening.

Der var nok, der saa, at Natalie ikke var lykkelig og viste hende deres Medfølelse, men hun lod sig aldrig beklage og talte aldrig ondt om sit Hjem. Selv mener hun, det skyldes Stolthed; men det viser ogsaa en sjælden Sjælsfinhed hos et Barn; hun vil ikke til fremmede klage over dem, der i hvert Fald mente hende det godt.

Disse Aar lagde tunge Byrder paa en Barnesjæl; men ogsaa fra denne Prøvelsens Tid gaar der Forbindelsestraade til de kommende Dages Daad.

Savnet af en Moder og et Hjem gjorde hende aarvaagen over for de ensomme og forladte. Personlig Smerte brændte Sandheden af Goethes Ord ind i hendes Hjærte: „Wenn wir die Menschen nur nehmen, wie sie sind, so machen wir sie schlechter. Wenn wir sie behandeln, als wären sie, was sie sein sollten, da bringen wir sie dahin, wo sie zu bringen sind.“ Tillid forædler, men Mistillid gør Fortræd. Og fremfor alt lærte Natalie Zahle i disse Aar at leve sit eget indadvendte Liv, en Del paavirket af sin Religionslærer, den senere Biskop Lind, hvis Under-

visning fik hende til at tænke selv og til at søge Trøst i sin Bibel.

2den Oktbr. 1842 blev hun konfirmeret; hun var dybt greben og lykkelig over Broderens Nærværelse. Hun „stod“ i sort med stort fransk Shawl efter Tidens Skik. Af Gaver var der kun faa, — ikke engang en lille Naal, hvorfor Fru Eschricht tog sin egen Brosche af og stak den i Natalies Kjole.

Barneaarene var til Ende, og den 15aarige unge Pige drog ud i Livet for at tjene sit Brød som Privat-lærerinde.

DEN UNGE PIGE. PRIVATLÆRERINDEN --- --- OG HENDES FREMTIDSPLANER

Hvis mere os betroet var,
vi kunde mer forrette.

Ludvig Holberg.

I Bjerre Mølle levede Natalie Zahle op og blev igen glad og frimodig. Møllerens sad smaat i det, men de havde kendt bedre Dage og vilde gjerne give deres Børn en god Opdragelse. Derfor var de venlige og hensynsfulde mod den unge Lærerinde, men nogen Støtte fik hun ikke. Paa et beskedent Spørgsmaal om, hvordan „Madammen“ havde tænkt sig Undervisningen ordnet, fik hun det for en Novice ret knusende Svar: „Det maa De sikkert bedst vide.“ Intet Under, at det uerfarne Barn var ved at segne under denne Tillid og Ærbødighed; den ældste Elev var 14 Aar, og hun selv kun 15, og hun vidste jo intet som helst af det, man forudsatte. Men Natalie Zahle kunde nu engang staa for Skud, — det kom hun til at vise adskillige Gange i sit lange Liv; — den Tillid, man viste hende, vakte hendes Ansvarsfølelse og kaldte Evner og Kræfter frem i hende; hun tænkte sig om, tog fat, — og det gik. }

Til alt Held havde de Bjerre Børn kun faa Kundskaber; deres nye Lærerinde fængslede dem ved sin livlige og malende Fortælling, og Møllerfolkene

erklærede hende for at være „udmærket“ dygtig. Dygtigheden dengang laa dog nok ikke i den unge Lærerindes Viden, men i hendes medfødte Opdrager-talent, — havde hun endnu ikke Pædagogikken i Hovedet, saa havde hun den til Gengæld i Blodet; — hendes Kærlighed til Børn og store Samvittighedsfuldhed var ogsaa gode Hjælpere. Hun indøvede Børnene i Orden og kaldte paa deres Pligtfølelse; hun tog dem med paa sine Spadsereture, og hendes egen Naturfølelse og Skønhedssans vakte Genlyd i de modtagelige Barnesind; de første Skridt paa sin pædagogiske Livsbane gjorde N. Zahle i Solskin og Sommer, men saa glat skulde det ikke gaa ret længe.

Den Ros, hun høstede, steg hende ikke til Hovedet; dertil havde hun for megen Selvkritik. „Hvis noget mislykkes for jer,“ sagde hun altid senere til de unge Lærerinder, hun sendte ud i Livet, „saa spørg altid jer selv: Hvilken Fejl har jeg begaaet, siden Resultatet blev saa slet?“ Og saa hun en Anmærkning i en Skoleprotokol, tænkte hun: „Her har Lærerinden ikke passet paa.“ Saa streng Kritik fordrede hun anvendt, og hun anvendte den ogsaa over for sig selv. Det er en god Kur mod Beundringens Gift. Anerkendelsen fik hende kun til at stille større Krav til sig selv; hvor lidt hun kunde, vidste hun jo kun altfor godt, og hun fik Erkendelsen deraf opfrisket hver Aften under sin flittige Forberedelse til næste Dags Timer. Lige fra hun som lille Pige lærte sig selv at læse, udviklede hun sig mest gennem Selvstudium. For sine faa Penge anskaffede hun sig Bøger: en

større Verdenshistorie, Rejseskildringer og Biografier, og derefter gjorde hun sit første personlige Skridt paa sin pædagogiske Vejbyrdersti.

Med Forældrenes Samtykke tog hun en hel Dag hver Uge — Onsdagen — til fri Undervisning. Børnene mødte uforberedte, blot med aabne Ører og forventningsfulde Sind, og medens de sad med deres Haandarbejder, læste og fortalte Natalie Zahle; hun fortalte, hvad hun selv lige havde til-egnet sig, men hun kunde fortælle, saa Eleverne hørte, saa, oplevede — og huskede. Onsdagstimerne blev Fest — for Børnene og for hende selv. Uden endnu at kende noget til de Grundtvigske Skoletanker mødes denne lille Lærerinde i sin Onsdagstanke med Danmarks største Folkeopdrager.

De andre Dage var tit tunge at komme igennem, og da udøste hun sin Sorg over mangelfulde Kundskaber i Breve til Fru Eschricht, hvis voksende Interesse og Agtelse hun begyndte at føle.

I Dr. Holsts Hjem i Nyborg fortsatte Natalie Zahle sin Lærergerning i samme Spor, men ikke saa rolig og glad som i Bjerre Mølle. Disse Aar — Fyrreerne — var jo en Gæringstid ude i Europa og hjemme i Danmark. Ogsaa i det unge Pigesind gærede og bruste det. Hun var opfyldt af Fremtidsplaner og nye Ideer, uvis, om hun skulde udføre dem i Praksis eller kæmpe for dem med sin Pen; hun skrev Digte og drømte om at blive Forfatterinde. Ikke saa underligt! Hun har i sin høje Alder selv skildret de første tredive Aar af sit Liv, og dette Arbejde er et af de skønneste Stykker Selvbiografi, vor Litteratur ejer. Selvsagt har jeg i rigt Maal

øst af denne Kilde, men mine Ord giver kun en bleg Afglans af Originalen.*)

Stadig led hun under en stærkere og stærkere Følelse af mangelfuld Uddannelse og Umuligheden af at skaffe sig Hjælpemidler til videre Selvstudium. Renans „Jesu Liv“ faldt i Hænderne paa hende og gjorde sin Virkning; hun læste Bibelen med Kritik, — ikke som senere under Bøn, — og Bølgerne i hendes Sind gik højt.

Et Digt, den 21aarige unge Pige skrev ved Aarskiftet 1848, slutter saaledes:

„Lad Øjet kun tilbage gaa
til, hvad der nu er svundet;
kan blot til Hjærtet Angren naa,
da er alt meget vundet.

Bed til din Gud; — den nye Vej
er skjult for dine Blikke,
men naar blot Ham du svigter ej,
forlader Han dig ikke.

Bed til din Gud! I Bønnens Ord
er Trøst, er Himmelfreden;
bed til din Gud, med Haabets Ord
og Tro paa Kærligheden.“

Fyrrernes nationale Begejstring greb ogsaa et saa aandeligt modtageligt Sind som hendes stærkt. I sin Jyllandstid havde hun hørt Carl Ploug tale ved et Himmelbjærgmøde, 16de August 1843; han kom fra det første Studentermøde i Upsala, 6te Juni 1843, varm og begejstret for den skandinaviske Enhedstanke og vor nationale Rejsning, og

*) Natalie Zahle I. Mit Liv. N. Zahles efterladte Papirer. Ved Th. Moltke.

gjorde et uforglemmeligt Indtryk paa den 16aarige unge Pige. Hun holdt „Fædrelandet“ og slugte dets ledende Artikler. Mange Aar efter skrev hun i Rosenbergs Bog om 1848, en Gave til en ung Lærerinde, følgende Linjer:

Det store Aar jeg lægger dig paa Sinde,
det rige Aar jeg fletter dig i Minde!
Gid aldrig Døgnets hule Pjat maa finde
i Selskab dig med „64“s blinde!“

De patriotiske Følelser fortrængte i disse Aar de religiøse, indtil Studiekammeraten Ulrikke Rosing under Eksamenslæsningen gav Stødet til fornyet Bibellæsning og bragte Natalie Zahle til Vartov og Grundtvigs Forkyndelse.

I Professor Eschrichts Hus havde Natalie lært en ung Mand at kende og i Løn givet ham sit Hjærte, skønt hun anede, at han elskede en anden. I Jylland havde hun paa dette Punkt givet sig sin Fantasi i Vold og ladet sig vugge ind i farlige Drømme. Nu kom Budskabet om hans Forlovelse, og hendes korte Kærlighedsdrøm var forbi. Kampen var haard, for Natalie Zahle havde stærke Følelser. Men den gamle Kvinde gemte dette Minde som en Skat, hun ikke vilde miste. I N. Zahles efterladte Papirer findes følgende Dagbogsnotits fra 20. Oktbr. 1847. „Paa denne Dag har jeg modtaget en Efterretning, jeg ofte har søgt at foregøgle min Sjæl, og paa hvis Komme jeg dog ingeniunde var forberedt. Det var Budskabet om hans Forlovelse. Nu er det Aften, og efter en alvorsfuld Overtænkning, efter en voldsom Sindsbevægelse tør jeg nu

rolig sige, at jeg kan glæde mig ved hans Lykke. Det var dog den, jeg vilde have bygget, idet jeg ønskede mig min; kunde hans og min Lykke ikke forenes, da maa min vige. Det er en skøn Kamp, jeg har bestaaet, og bestaa den vil jeg med Gud indtil det sidste. Det er sandt, at jeg hidtil har virket, tænkende mig hans Kærlighed som Løn; men erkender jeg, at enhver Prøvelse fra Gud er Visdommens Gerning, saa vil vel Tiden ogsaa lære mig — uden at fornægte min Kærlighed — at virke i en ren og gavnlig Hensigt med Iver som før.“ Ti Dage senere littede hun sit Hjærte i et Digt: „Min bedste Skat“, hvor hun slutter med at lægge sig og sit Liv i Guds Haand.

Men under al denne Gæring og Sjælekamp var Natalie Zahle kommet til Klarhed over sit Livsmaal og den Vej, hun skulde staa ind paa for at naa det. Hun drog til Hovedstaden, hvor hun efter tre Aars Studium tog en god, men ikke glimrende Institutbestyrerindeeksamen, der gav hende Ret til at oprette en Skole. Tre strenge Aar var det, da der samtidig skulde tjenes Penge og læses. Nu var hun rustet, og nu skulde Slaget staa.

Af egen Erfaring og under Grundtvigs Paavirkning var Frk. Zahle kommet til den Overbevisning, at Modersmaalet og Historien skulde være den nye Skoles vigtigste Opdragelsesmidler. Maalet var at uddanne „fromme, stærke Kvinder“.

Det er i disse Aar, Kampen for Kvindernes Fri-gørelse begynder. 1851 stod Striden om „Clara Raphaels“ Breve, 1855 udkom Camilla Colletts Kamp-bog „Amtmandens Døtre“ og 1856 Fredrika Bremers

„Hertha“. Kampen for Kvindesagen er i fuld Gang. Natalie Zahle har aldrig gjort sig til eet med denne „Sag“, end sige med dens Udvikling; hun stod ikke i Kampkvindernes Fylking; hun traadte ikke op, men hun var der, og i det stille virkede hun som en Magt. Hendes Instinkt var afgjort imod den Side af Kvindesagsbevægelsen, som kunde synes hende truende for Hjemmene. Der er her Grund til at minde om hendes bitre og vemodige Ord om alt, hvad der siden 1870erne er fremkommet i den „aandelig nedbrydende, afkristnende, uetiske Litteratur“ af „Haan over Hjemmets Velsignelse, Spot over Kakkelovnsvarmens fordummende Indflydelse, Rokken ved alt, hvad der hedder Pligt, ved alle Alvorsbaand i det indre og ydre, Skilsmisernes Forherligelse og Troskabens Latterliggørelse, Blottelse af alle daarlige Sæder som det naturlige og sædvanlige og i Kraft af Elskovens Krav berettigede“ med hele denne „forfærdelige Sæd“s Indflydelse, — og om hendes Slutningsord i denne Sammenhæng: „Hjemmene er det, der skal reddes. Dem er det, der skal straale i ren Skønheds Glans; dem er det, al Verdens Pædagogik skal arbejde for.“

Naar N. Zahle og hendes Skole senere blev et saa betydningsfuldt Led i Udviklingen af Kvindens Stilling i Danmark, var det ikke i Kamp mod Mænd men i Kamp for, at Kvinden kunde faa Lov til at udvikle sin Evne og Personlighed — først og fremmest til Lykke for sit Hjem, som Hustru og Moder, hvis hun fik et saadant, og til Lykke for Samfundet, hvis hendes Virksomhed kom til at falde uden for Hjemmet. Den Kvinde, der sad og broderede paa

Forhøjningen ved Vinduet, medens hun ventede paa den Mand, under hvis Forsorg hun skulde „vegetere Livet hen som en Blomst“, skulde gaa ud af Sagaen og afløses af en selvstændigere og lykkeligere stillet Medsøster.

Utvivlsomt stod Hjemmet for N. Zahle som Kvindens egentlige Maal. Det var hendes naturlige Virkefelt, og et harmonisk Ægteskab var den højeste Lykke; den selverhvervende Kvinde, der giftede sig, burde derfor ogsaa give Hjemmet al sin Kraft og ofre sit personlige Arbejde for noget højere: Hjemmets Krav, „i Almindelighed, vel at mærke, om berettede Undtagelser er der ikke Tale“. „E n t e n har man et E m b e d e, og da varetager man det, eller man har et H j e m, og da kan man ingen Pligter paatage sig, der nogen Time kunde holde en borte fra dette Hjem, naar det gjaldt“, skriver hun, og halvt spøgende erklærer hun sig rede til at stemme for en Lov om, „at gift Kvinde var pligtig at nedlægge sit Embede.“ Men paa den anden Side var det efter hendes Overbevisning uendelig meget bedre at leve ugift end at indgaa et Ægteskab, der ikke byggede paa gensidig Kærlighed. Derfor skulde Kvinden sættes i Stand til at kunne ernære sig selv, og N. Zahles Maal bliver nødvendigvis ogsaa en Forbedring af den ugifte Kvindes Kaar.

Ikke for at drage Kvinden fra Hjemmet, men for at give Hjemmets Kvinde — og i andet Plan den ugifte Kvinde — større personlig Udvikling og større Rigdom at yde af, førte N. Zahle Pige-skolen et større Skridt fremad, end nogen før eller efter hende har gjort. Hendes Skoleidealer var ikke,

at Kvinder skal opdrages som Mænd; — kun hvor Tiden og Forholdene nødvendiggjorde det, bøjede hun sig og skabte „ukvindelig“ Skoleform (Gymnasieskolen).

Interessant er det at se, at omtrent samtidig forbedres Pigeskolen i andre Lande, Sverige og England f. Eks. Her er ikke Tale om Paavirkning. Bevægelsen opstaar ganske spontant som en Følge af den voksende Industrialisme, i Kraft af hvilken Maskinerne overtog en stor Del af det Arbejde, der tidligere var blevet udført i Hjemmene. Derved frigjordes Kvinderne og fik Tid til andet Arbejde.

Ingen Døgnets Flaner,
rendt fra Bog og Naal.
Fromme, stærke Kvinder,
det er Danmarks Maal.

Fr. Paludan-Müller.

Denne lille Bog skal ikke fortælle Skolens Historie. Det er gjort saa godt, som det kan gøres, af Henriette Skram *). Men „l'état c'est moi“. Gælder det nogen Sinde, saa gælder det her. N. Zahle er eet med sit Værk; hun var sin Skoles „Hjerteslag og dybe Kraft“; man kan ikke skildre hende uden at fortælle om N. Zahles Skole.

„En Frøken sad en Aftenstund
med Haanden under Kind.

„Hvad nu?“ Da slog en Tanke ned
i hendes unge Sind:

„Hvad om jeg prøved paa, hvad om jeg prøved paa
— paa en Skole?“

„Hun gik — hun saa — hun fandt et Hjem
og kækt Kontrakten skrev.

*) Natalie Zahle II. N. Zahle i sit Liv og sin Virksomhed. Af Henriette Skram.
N. Zahles Skole 1852—1913 af Henriette Skram.

Saa sad hun der i Stuer fem,
hun selv og een Elev.
Med den hun skulde nu, med den hun skulde nu
holde Skole!“

Ja, saadan begyndte det altsaa, Eventyret om
N. Zahles Skoleslot. Men Frk. Zahle tabte ikke
Modet.

„Kun een, og dog hun ikke græd
men lo: „de kommer nok!“
Og se, den ene blev til tre,
hver af de tre en Flok,
fordi hun kunde nu, fordi hun kunde nu
holde Skole!“

1851 lejede Frk. Zahle, skønt hele hendes lille
Formue var opbrugt, en Lejlighed paa 5 Værelser
i Byens Centrum; derefter fæstede hun en gammel
Pige fra Nyborg, købte Møbler og Linned paa Kre-
dit og averterede, at hun modtog vordende Lærer-
inder til Uddannelse, ogsaa som Pensionærer, og
et mindre Antal Børn for paa dem at anvende sine
Opdragelses- og Undervisningsideer.

Frk. Zahle spøjte altid med, at det, hun egentlig
tænkte sig at oprette, var: ikke en højere Dannelses-
anstalt for Damer, men — belært af egne Erfaringer
— en Forhindringsanstalt for daarlige Lærerinder.

Saa satte hun sig ved Hjørnevinduet i sin Stue
og ventede. Men der kom ingen. I et helt Aar fik
hun kun halvanden voksen Elev, een i alle Fag

og een i nogle enkelte; efter 1 $\frac{1}{2}$ Aars Forløb kom to Børn.

Det var tungere Prøvelser end dem, hun allerede havde baaret. En vellønnet Lærerindeplads i Rusland skulde maaske blive den sidste Udvej, naar alle økonomiske Hjælpekilder var udtømte. Men foreløbig holdt hun ud lidt endnu. Hendes Vilje og Tro paa sit Kald bar hende gennem disse Ugers og Maaneders Anfægtelser, og hun blev ved at vente med Haab imod Haab. Den dybe Trang bærer altid i sig en Forjættelse om Tilfredsstillelse. Og hun blev ikke skuffet.

En Dag modtog hun fra „Selskabet for uformuende Embedsmænds Døtres fri Undervisning“ det Forslag: paa egen Risiko at grunde en Skole efter sine Ideer for Selskabets 25 Legatbørn. Disse havde hidtil gaaet i Skole hos Frk. Foersom, der nu trak sig tilbage.

Biskop Mynster sad baade i Selskabets Bestyrelse og i Eksamenskommissionen for Institutbestyrerinder, og saavel han som flere af de andre Censorer havde bidt Mærke i N. Zahles indsendte Skoleplan og øvrige skriftlige Arbejder.

Frk. Zahle jublede. Fik hun blot begyndt, skulde det nok gaa. Hun overtog Resten af Frk. Foersoms Skole — 20 Børn til — og Lejligheden i Kronprinsensgade 38 mod at betale Frk. Foersom 800 Kr. i aarlig Pension; den blev udbetalt i 25 Aar.

15de April 1852 overtog N. Zahle Skolen i Kronprinsensgade, og denne Dag er en Mærkedag i dansk Skoles Historie. Det er ingen Overdrivelse at sige, at denne Skole fik Betydning „ikke blot for de første

45 Børn og for de Tusinder, der skulde følge efter dem, men ogsaa gennem de Lærerinder, der udgik fra den, for vide Kredse Landet over i N. Zahles eget Slægtled og i de kommende.“*)

Nu var Skolen der, men Frk. Zahle havde ikke en Skilling i Lommen.

Hun henvendte sig da til sin Faders Ven, Etatsraad L. N. Hvidt, om Kavtion. Paa hans Spørgsmaal: „Hvorpaa støtter De Deres Haab om, at Deres Plan vil lykkes?“ havde hun intet andet Svar end at vise sine anbefalinger og sige: „I Grunden ene og alene paa min store Lyst og Trang og Tro paa det, jeg har i Sinde.“ Hendes Personlighed maa have indgydt Tillid, for L. N. Hvidt sagde: „Ja, saa gaar jeg med!“ Og Sagen var i Orden.

Saadan opstod den Skole, der efter nogle Aars Vanskeligheder skulde udvikle sig til en Mønsterskole.

Men det kostede.

I disse Aar havde Frk. Zahle ikke engang sit eget Værelse. Naar hun efter en anstrengende Dag — i Reglen med 9 Timers Undervisning — i en sen Aftenstund skulde forberede sig til næste Dag, sad hun i en af Skolestuerne, og hver Aften blev hendes Seng — en Barneseng — flyttet derind for at bæres ud igen om Morgen; ofte var hun saa dødtræt, at hun sov trygt, medens et Par af hendes Hjælpere bar den lille Seng med hende i ind i Spisestuen, hvor hun skyndsomst maatte gøre sig i Stand til at møde paa Skolen Kl. 9. Hertil kom

*) Vor Ungdom. Decbr. 1913. Frk. Zahle som ung Lærerinde af H. Skram.

Overtilsyn, Regnskaber og Samlivet med Pensionærerne om Aftenen. Man mindes Græshoppens Sang: „Krop skal der til“, men Gud havde givet Natalie Zahle det Jærnhelbred, der var nødvendigt for at udrette, hvad hun skulde udrette.

Aaret efter gik omtrent en Snes Elever fra „Dannekvindeskolen“ over i N. Zahles Skole, da dens tilbedte Bestyrerinde, Susette Dalgas, en Søster til Hedens Opdyrker, ægtede Professor Mariboe, og Skolen ophævedes. Fra „Dannekvindeskolen“ optog Frk. Zahle den Grundtvigske Undervisningsmaade med Fortælling og Sang, den, hun for øvrigt selv havde bragt ud i Livet i sine Privatlærerindaar. Hun mødtes med Grundtvig i den Tanke, at Lærestoffet skal meddeles saadan, at det vækker Børnets Kærlighed og Arbejdsglæde, thi „den har aldrig levet, der klog paa det er blevet, han først ej havde kær“, og den Skole, hvor Glæden er bandlyst, vil aldrig kunne opfostre andet end aandelige Vantrivninger.

Det var ingen ringe Sejr for Frk. Zahle, da det efter nogen Modstand lykkedes hende at erobre de smaa Dannekvinders Hjerter. Medens Frk. Zahle havde virket paa de 45 fra Frk. Foersoms Skole som en lys og straalende Aabenbaring, der forvandlede Undervisningstimerne til Fest, mødte de fra „Dannekvindeskolen“ festlig vante Børn med Forbehold og Kritik, men de blev overvundet af Frk. Zahles kloge Taalmod og storsindede Forstaaelse.

„Et Livsværk er ingen Sinde saa intenst skabende som i dets første Aar, naar alle de spirende Tancker

fra et idefyldt Sind begynder at tage Form.“ Saaledes var det ogsaa med N. Zahles Livsværk.

Pensionslivet var i stadig Vækst; men det var, som Frk. Zahle i disse første vanskelige Aar kunde mangfoldiggøre sig selv; hun var allestedsnærværende og syntes utrættelig; videre og videre favnede hun; mere og mere magtede hun; hun anskueliggjorde i hele sin Færd, hvad hun engang sagde i en Skoletale: „Varmen udvider alting — ogsaa Tiden.“

Og med alt dette op over Ørerne — uden Penge og uden et ledigt Øjeblik — paatog hun sig ogsaa en Moders Pligter. En af Frk. Foersoms Elever hed Anna Paulsen; den lille Pige var forældreløs, en sikker Adgang til Frk. Zahles Hjærte, og hun tilbød da ogsaa straks at være hende i Moders Sted. Et Aars Tid^e efter lille Annas Komme blev en større Pige, Hansine Gerdtzen, Barn i Huset. En tredje Plejedatter var en af de smaa Dannekvinder, Henriette Skram, der som bekendt blev den, der til sin Tid kom til at løfte Arv efter N. Zahle som Overbestyrerinde.

Naar Frk. Zahle havde undervist i Barneskolen fra 9—2, tog hun fra 4—8 fat paa Timerne med de voksne. Denne Privatlærerindeskole, — Kursus —, hendes førstefødte, der altsaa begyndte 1ste Maj 1851 med halvanden Elev, var og blev Natalie Zahles Hjærtebarn, og med Sorg saa hun Tidens stigende Eksamenstrang drage Eleverne bort fra denne frie Undervisning. Belært af egne Kvaler vilde hun spare andre for lignende Oplevelser; „Forphindringsanstalten for daarlige Lærereinder“ udsprang af hendes

store, varme Hjærte og blev i en Menneskealder — fra 1873 under Fru Bertha Hahns Ledelse — „et af de mest frugtbringende Led i vort Folks aandelige Kultur.“*) Det kommer an paa at gøre den rette Gerning paa rette Sted og til rette Tid. Saare meget ondt eller uheldigt i Opdragelsen stammede fra Mangel paa dygtige Lærerkraefter. Landet over ventede talrige smaa Pigeskoler paa de velforbede Lærerinder, N. Zahle i Skarevis udsendte for at sprede deres egen Videlyst og Kundskabsglæde ud i stedse videre Kredse. Hun uddannede ikke sine Elever til at glimre, men til at udfylde et Kald; hun stræbte efter at modne de unge til som Personligheder at gaa ud i Livet og her vælge hver sin særskilte Gerning under Ansvar over for Gud og Fædreland. Og som N. Zahles Elever højnede Lærerindestanden og skabte den Anerkendelse og Højagtelse og blidere ydre og indre Kaar, saaledes har fra samme Kursus Tusinder af Kvinder til deres Plads som Hustruer og Mødre medbragt et Aandsindhold, som har spredt Gavn og Glæde ud over deres mindre Kreds og højnet Hjemmet.

„Privatlærerindekursuset“ er maaske det betydningsfuldste Led i Kampen for den danske Kvindes Frigørelse. Det var det første Sted, hvor der bevidst toges Sigte paa noget højere end at præparere Damer til „perfektionerede Gouvernanter“. Tiden forlangte konversationsmæssig Rutine i Sprog og de Kundskaber i Historie og Litteratur, især Fransk og Tysk, som krævedes i Salonerne.“ N.

*) Joh. Steenstrup: Den danske Kvindes Historie. II. S. 118.

Zahle vilde noget højere og dybere. Hun tog Sigte paa Mennesket og Kvinden i Eleven, først i tredje Plan kom Damen. Denne Rangfølge var ny og mørk Tale for Overklassen; at den nu er selvfølgelig, kan vi takke N. Zahle for. Kvinden trængte til Frigørelse indadtil, — det var dette Maal, der dæmrede for Frk. Zahles skabende Tanke, — til „indre Frigørelse, hvad Viden, Pligtfølelse og ægte Kærlighed angaar.“ Denne var Betingelsen for den ydre Frigørelse, og ved sit Arbejde derfor blev N. Zahles Virksomhed „en af de mægtigste Løftstænger i Kvindesagsbevægelsen.“*)

Bestræbelserne for at opnaa de ydre Rettigheder tog hun kun ringe Del i, men hun var dog ikke uden Sans for Resultaterne. Herom vidner en lille Bemærkning af hende ved Indflytningen i det nye Skolehus: „Ja, nu faar altsaa min Portner Stemmeret, men jeg ikke!“

Som altid, naar Talen er om N. Zahle, undres man ogsaa her over den mærkelige Forening af Idealitet og praktisk, ædruelig Sans, der karakteriserede hende. Hun stod f. Eks. — til Trods for al Misfornøjelse med at skulle begynde med Abc og Tabel — fast paa Elementarundervisning i alle Fag, og derved gav hun sine Lærerinder en solid Grundvold, som Tusinder har velsignet hende for.

Ved Skolens 25 Aars Jubilæum lød det til hende:

„Hun har banet os Vej til en Livsdaad at faa, til at trodse Ulykkernes Hav,

*) Henriette Skram: N. Zahles Privatlærerindeskole. Utrykt Manuskript.

at ej længer som Byrder for Frænder vi staa,
men kan frisk kaste Krykkerne af.

Hun har lært os at søge i Arbejd vort Brød,
ej i Hjælpeforeningers Elv,
og selvstændig at fatte, hvad Livet betød,
for at danne os Meninger selv.“

Skolens Vækst skal ikke følges her i Enkelt-
heder. Der kom Etage paa Etage, Taarn og
Fløje paa N. Zahles Skoleslot. Den livskraftige
lille Rod fra Kronprinsensgade skød store
og kraftige Grene til alle Sider, og Væksten
var saa sund, fordi N. Zahle aldrig optraadte
eller virkede udæskende. Af Natur var hun fuld
af Respekt for Traditionen og lidet tilbøjelig til at
gøre Spring. Derfor mødte hendes Reformers for-
holdsvis ringe Kritik og vandt snart Tilslutning hos
den konservative Del af Folket, som saa, at hendes
Stræben gik ud paa at blive et Bindeled mellem
gammelt og nyt, hvad hun havde særlige Betingelser
for ved sin „andelige Ungdoms usvigelige Elasti-
citet“.

Et af Angrebene, der fremkom i Hertz's „Ugent-
lige Blade“ (Jan. 1859), vakte en vis Opmærksomhed,
fordi man anede selve Johanne Louise Heiberg bag
Pseudonymet „Spectatrix“. Underlig forældede fore-
kommer os nu de Synspunkter, der her fremføres,
men de vil altid have kulturhistorisk Interesse som
Udtryk for Tidens Opfattelse og som Maalestok
for, hvad Frk. Zahles Reformers betød. Nogle Uger
efter kom et Svar, undertegnet „En Lærerinde“, der

harmfuldt og værdigt afviste Angrebene paa hendes Stand og skarpt og overlegent blottede Spectatrix's Ukendskab til de Forhold, hun omtalte, samtidig med at det hævdede Betydningen af Lærerindeskaldet saa varmt og begejstret, at det altid vil kunne læses med Glæde og Udbytte. Dette Svar fulgtes ikke af noget Gensvar. Man gættede paa Frk. Zahle som Forfatterinden, men først efter hendes Død er Forfatterskabet blevet offentlig vedgaaet.

Frk. Zahle vilde altsaa ikke Brud, men Udvikling. Paa dette Punkt kan hun minde om visse af Instinkt konservative Statsmænd, som, naar deres Klogskab og Retsind bringer dem til at erkende Rigtigheden af den nye Tids Krav, med sikker Haand lægger Roret om og gennemfører Ændringskursen med Fasthed og Sikkerhed, saa Harmonien bevares. N. Zahle kunde gøre det samme saa meget lettere, som hun snarere var Opportunist end egentlig konservativ.

Fra Kronprinsensgade flyttede Skolen til Gammelstrand Nr. 48, hvorfra Tusinder af Elever er gaaet ud i Livet med de lykkeligste og betydningsfuldste Minder. Mangen en lille Skolepige har her følt sig hensat i en højere og mere straalende Verden, saadan som det gik en elleveaarig lille Jyde, der paa sin første Skoledag blev saa imponeret, at hun aldrig glemte det: paa et Spørgsmaal til en af Lærerinderne fik hun det Svar: „Det véd jeg ikke, men jeg skal skaffe dig det at vide.“ Det Svar havde været utænkeligt i Jylland. Tilstaaelsen forekom Barnet saa modig, at hun netop derigennem fik det Indtryk, at Lærerinden maatte være nær-

mest alvidende. N. Zahle lærte altid de vordende Lærerinder: „Det er ingen Skam at sige, at I ikke véd noget uden for Dagens Pensum, men i det skal I være hjemme.“

Den lille Jyde følte hver Skoledag som en Fest, og naar hun nu som stor og voksen kommer til Gammelstrand, kan hun aldrig lade være at nikke taknemmeligt til det kære, gamle Skolehus.

Men det kneb med Pladsen derinde.

„De Stuer snart for snævre blev,
der kom saa langt et Tog,
ja, der kom store, der kom smaa
med Tavle og med Bog,
fordi de vilde der, fordi de vilde der
gaa i Skole.

Nu flokkes de ved Gammelstrand,
men Pladsen er som saa;
der gives Øjeblikke, da
som Strandens Sild de staa,
fordi den voksede, fordi den voksede,
hendes Skole.

Den Frøken støtter Haand mod Kind,
da hun den Trængsel ser:
„Mon det var Herrefærd at faa
sig selv et Hus med mer,
hvori man kunde ret alt efter Hjærtens Lyst
holde Skole?

Som tænkt, saa gjort, en Grund blev købt,“ —
og 17de September 1876 — N. Zahles Forældres
54

Bryllupsdag — lagdes Grundstenen til den store Skolebygning ved Nørrevold.*) I straalende Efteraarsvejr fejredes Dagen ved en Fest i Ordrup, hvor bl. a. ovenstaaende Sang af Knud Valløe, Skolens Lærer i Naturhistorie, blev afsunget. 10 Aar før, da Skolen fyldte 15 Aar, havde Lærerkredsen skænket de første 400 Kr. til den nye Skolebygning samt en Sølvplade, indmuret i en i'dfast Sten. Nu blev den 10 Aars gamle „første“ Sten indsat i Skolens Mur paa Hovedtrappen; paa Sølvpladen staar:

„Her bygge vi men ej paa Sand,
vor Grundsten Krist skal være.
Næst ham: paa Jord vort Fædreland
er det, vi højest ære.
Og lad saa alt, hvad stort og skønt
og sandt kan findes, vokse kønt
med yndig skjulte Kræfter.“

Og Skolebygningerne ved Nørrevold og Linnés-gade voksede, saa de kom til at omslutte saa at sige alle Arter af Aandsundervisning for Kvinder: fra Børnehave til Lærerindeseminarium, fra Højskole til Artiumskursus.

Naar de nye Krav kom, stod Frk. Zahle rede til at tage imod dem. „Med de Forudsætninger, hun var gaaet ud fra, og de Ideer, hun sejrrikt havde

*) Hele N. Zahles opsparede Kapital var 27,000 Kr., og den nye Skole skulde koste 350,000. Men saa stor var den almindelige Tillid til hende, at baade Stat og Kommune var rede til at yde hende større Laan. Den manglende Sum fik hun ad privat Vej gennem et i fem Aar rentefrit 4% Laan mod Sikkerhed i den nye Ejendom. Brygger Jacobsen alene gav 30,000 Kr.

kæmpet for, kunde de ikke alle synes hende lige tiltalende. Men hun tog alligevel resolut sit Parti, stillede sig paa deres Side og støttede dem derved med sin Autoritet.“ Hun var den første, der oprettede et Artiumskursus for Kvinder og Kursus til Alm. Forberedelseseksamen, men hun „indarbejdede den nye Undervisning organisk i den gamle Skoles Liv“ og gennemførte Reformerne uden Larm og Unatur. „Paa dette Punkt kan,“ som Professor Drachmann udtalte det i den her citerede smukke Tale ved Skolens Translokation i Juli 1900, „den eksamensberettigede Pigeskole ikke være Frk. Zahle taknemmelig nok. Hendes Studenter blev hverken afskyede som Blaastrømper eller forherligede som Forkæmpere for en falsk og misforstaaet Emancipation.“*)

Fordi hun saaledes straks tog de nye Undervisningsformer i sin Haand, lykkedes det hende at gennemtrænge ogsaa dem med sin Aand og sine Ideer.

Ved sit enestaaende Administrationstalent forstod N. Zahle at sammenknytte de forskellige Virksomheder, der efterhaanden hver fik sin særskilte Leder, til et organisk Hele, fyldt af hendes Aand og baaret af hendes Personlighed, der holdt alle de forskellige Traade i sin samlende Haand, — og ved i sine sidste Aar at overdrage Skolen til en Institution sikrede hun dens Fremtidsliv og Bestaaen.

*) N. Zahles Skoleprogram 1901. S. 7—12.

Læg Kundskabssæden, ren og sund,
i Barnesjælens Furer bløde!
Bring Hjærtets Vaarsol til at gløde
ved Ordets Magt i kærlig Mund.

Carl Ploug.

I Frk. Zahles første Bestyrerindeaar underviste hun i næsten alle Fag, men alt som Virksomheden voksede, maatte hun omgive sig med en stedse talrigere Stab af Medhjælpere. Som „sit“ Fag forbeholdt hun sig **M o d e r s m a a l e t**; senere underviste hun ogsaa i Religion og Pædagogik.

Frk. Zahle var uforlignelig som Lærerinde, et Forbillede, et Maal. Hun var ikke blot Opdrageren af Guds Naade, der i enhver Situation instinktivt greb det rette, men ogsaa den store Mester, hvis Gerning er maalbevidst og metodisk.

Naar Frk. Zahle besteg sit Kateder, var hun fuldt rustet. Hun var den første, der indsaa og hævdede Nødvendigheden af en samvittighedsfuld Forberedelse til hver eneste Time, hvad enten Undervisningen gjaldt de smaa Piger eller de vordende Lærerinder, og hun levede selv op til de Krav, hun stillede til andre; hun var hjemme i Dagens og Timens Pensum; i sene Aftentimer havde hun gennemarbejdet det med alle tænkelige Hjælpemidler og levet sig ind deri, saa det var blevet hende fortrøligt og kært. Liv vækker Liv, og naar hun nu

gav sine Elever sig selv, det, der levede i hendes egen Sjæl, saa blev det ogsaa vakt til Live i dem. Hvad, enten det var et skæmtende Eventyr eller Völsungesagaens gribende Alvor, et Digt eller et Prosastykke, en Naturskildring eller et Livsbillede, der var henlagt til Timen, satte Frk. Zahle sig grundigt ind i baade Indhold og Fremstillingsform — Sagaens knappe Tale f. Eks. eller Rytmen i et Digt — og underbyggede Stoffet saaledes, at det blev et levende Udsnit af den Verden, hvori det hørte hjemme. Derved fik alt, hvad hun gennemgik, et Livets Præg, der aldrig lod en ligegyldig.

De, der har haft den Lykke at sidde paa Skolebænk i hendes Timer, har erfaret hendes Trolddomsmagt; hun behøvede ikke at blæse i Basuner, gjorde det heller ikke, men Skolens Mur faldt for hendes jævne, naturlige Tale, og man stod pludselig midt i den Verden, hun havde fremtryllet for en, som Gæster paa en norsk Sæter, i en vaarfrisk dansk Bøgeskov eller i en nordisk Gildeshal, hvor Ordene var faa og stilfærdige, men Handlingerne des stærkere. Gennem en Enkelthed kunde hun male en Situation, saa man aldrig glemte den; hendes Pegepind blev Sigurds Sværd, der flængede Brynhilds Brynje for ens Øjne, saa man ikke blot saa, men hørte Klang af Staal mod Staal.

Man havde ikke været mange Dage i N. Zahles Skole, før man havde opdaget, hvem der var Rigets Konge; alene det, at man sagde „du“ til Lærerne, kun ikke til hende, — hun var og blev Frk. Zahle, — omgav hende med Højtidelighed, men havde man blot læst et Par Timer med hende,

veg Beklemtheden for tryk og glad Tillid. Frk. Zahle steg i Timerne ned fra sin Trone og var Menneske mellem Mennesker.

Netop Mennesker! Hendes Villighed til at høre andres Mening var saa stor, at den endogsaa viste sig over for ganske smaa Mennesker; var der blot Gnist af Tanke i en Indvending, hørte hun efter og drøftede den i Alvor, hvor ung og umoden end den var, der fremførte den. Der var heri noget i udpræget Grad ansporende og højnende.

Der stod Glans over Frk. Zahles Dansktimer. Karakteristisk er et Barneudtryk i en Stil: „Naar Frk. Zahle kommer, er det som Søndag Morgen.“

Vor Klasse, — en af de herlige „Danskklasser“, hvor Sprogundervisningen var begrænset til Fordel for Dansk og Historie, — havde den Lykke at læse Dansk med Frk. Zahle selv. Jeg mindes endnu ganske klart den Dag, hun kom ind til sin Time med Favnen fuld af en Stabel aflange, skinnende røde Bøger. Hun gav os en hver; — de indeholdt lutter rene, hvide Blade. I disse Bøger skrev vi de Digte, hun især havde læst ind i os, naar vi — altid frivilligt — havde lært dem udenad, og vi havde Lov til at vise hende, hvor pænt Arbejdet var udført. Det første Digt, der stod i min Bog, var Hauchs skønne Sang til Naturforsker mødet, som jeg aldrig har glemt eller vil kunne glemme. De røde Bøger flammer i min Erindring som Flag en Festdag.

Alt, hvad Frk. Zahle læste med sine Elever, greb, fordi hun lod dem opleve det, fordi hun lærte dem at forstaa et Digtværk indefra. Man

følte stærkt, at hun betroede en noget, der var hende selv kært, og paa den Maade vakte hun ens Begejstring for og Kærlighed til dansk Sprog og Digtning. Mest naturligvis for det, hun selv elskede: Eddaerne, Sagaerne, Folkeviserne og deres Genfødselse i senere Tiders Poesi. Betegnende er det, at nogle Smaapiger engang efter hendes Gennemgang af Oehlenschlägers Digt „Evalds Grav“ skillingede sammen til en Krans, som de en Morgenstund bar hen til Trinitatis Kirkeplads, hvor de ved en venlig Herres Hjælp fik den løftet over Gitteret og anbragt paa Graven. Andre af de Digttere, som Frk. Zahle lærte sine Elever at elske, var Paludan-Müller, Ploug og Wergeland.

Frk. Zahle brugte Hammerichs „Danske og norske Læsestykker“, en Bog, hun satte meget højt og fik os til at elske. Hvor tit har jeg ikke senere ved Synet af den med Beundring tænkt paa, hvor vidt Frk. Zahles Gennemgang kunde naa i Bredden, i Højden, i Dybden! Hun skrev ogsaa engang, at man skulde gøre det umuligt for et Barn at sælge sine danske Læsebøger.

Frk. Zahle læste selv meget smukt og var en af de første, der lærte sine Elever at læse op; de smaa skulde læse „lydeligt, tydeligt, nydeligt og frydeligt“; de større kom uvilkaarligt til at læse smukt, fordi hun gav dem den første Betingelse derfor ved sin sjældne Evne til at gøre en Teksts Indhold levende i ens Bevidsthed.*)

Heller ikke de øvrige Sider af Undervisningen i

*) Tilskueren 1913. N. Zahle af Lis Jacobsen.

Modersmaalet forsømt. Analysen vakte vor Sprog-
sans og kaldte paa vor Forstand; Sproglæren blev
indøvet uden Bog ved Hjælp af Vægtavlen; jeg ser
endnu, hvordan Frk. Zahle paa den sorte Tavle op-
stillede Kong Navneord i Midten og udenom hele
hans Hofstat, alle hans lydige Tjenere: Kendeordene
som Kammertjenere, de fornemmere Tillægsord som
Kammerjunkere; Stedordene var Gesandter og Tal-
ordene Regnskabsførere. Udsagnsordene var Bor-
gerstanden, Folket, og Biordene var Sprogets Digtere.
Den Dag i Dag tænker jeg paa dette, hver Gang et
Biord hjælper mig til at give Stilen Farve og Ka-
rakter.

Ikke mindst betydningsfuld var Undervisningen
i Stil, „Skolens fineste Blomst, der dog ikke springer
ud i Skolen“, som Martin Hammerich siger om den.
Frk. Zahle elskede dette Fag, fordi „Barnets Indi-
vidualitet her træder frem og kan blive Genstand for
Paavirkning, hvis Lærerne har Kærlighed nok“. Hendes
Gennemgang af hver enkelt Stil virkede al-
drig skræmmende, tværtimod gav den en Tillid og
Tryghed, — og efter den var man aldrig i Tvivl om,
hvorledes man burde have løst „Opgaven“.

Frk. Zahle gav sig Tid, og hun var ikke bange
for Svinkeærinder. Var hun optaget af et eller
andet, maatte det frem. Men hun læste heller aldrig
en Klasse op til Eksamen i Dansk. Dog har hendes
Metode vist andre Vejen til at komme lidt uden om
de strenge Anordninger og lært dem at smugle forfri-
skende Pust fra Livet eller Digtingens Verden ind i
Undervisningen.

Frk. Zahles Danskundervisning og dens Betyd-

ning kan næppe værdsættes højt nok. „Hun elskede sit Fædreland, og hun mente, at for Kvinderne gik Vejen til at elske og værne om Fædrelandet gennem det at elske og værne om Modersmaalet. Derfor gjorde hun det til det centrale Fag i sin Skole, og i intet andet Fag var det hende saa magtpaaliggende at skaffe sin Skole de allerbedste Lærere, der fandtes.“ Saaledes skriver en Dansklærerinde som Ida Falbe-Hansen; og hun, der i Lærdom langt overgaar Frk. Zahle, tilføjer: „Frk. Zahle var en Dansklærer uden Lige; det sander enhver, der har været hendes Elev; jeg føler Trang til at aflægge det Vidnesbyrd, at har jeg udrettet noget ved min Undervisning, da skyldes det hende Mange andre kan vidne det samme.“ Og de har gjort det baade i Ord og i Gerning.

Ogsaa som Religionslærerinde var Frk. Zahle blandt de ypperste. Hun havde sejrrikt kæmpet sig gennem sin Ungdoms Anfægtelser, og hele hendes Væsen bar Præget af varm og levende Tro. Til sine Timer forberedte hun sig under Bøn og Bibelstudium til langt ud paa Natten, og hun gav aldrig sine Elever Stene for Brød, fordi der altid stod et Menneske bag hendes Ord. Hver Lørdag Morgen fik Børnene den følgende Søndags Tekst gennemgaaet, og hver Fredag Aften holdt hun Bibel-læsninger for Kursuseleverne.

Da den kristendomsfjendske Tidsaand i 70erne og 80erne trængte ind i saa mange Hjem, følte hun med Smerte, at hun paa dette Omraade ikke længer var i Kontakt med alle sine Elever; derfor opgav hun Religionstimerne i Barneskolen, men genoptog dem igen i den i 1895 oprettede Seminariskole, hvor

Børnene kom fra jævne Hjem og mødte ikke med Kritik, men med Tro og Tillid; det var den Sangbund, hun behøvede for helt at give sig hen, og her var hun glad imellem „sine Spurve“. I 1904 laa hun syg; en yngre Lærerinde, der kom for at sige hende Farvel før et Hospitalsophold, fandt den 77aarige Patient siddende op i Sengen for at give en Barneklasse dens Religionstime.

Anderledes gik det med Religionstimerne paa Kursus og Almue lærerindeskolen. Her fandt Frk. Zahle sine dybest forstaaende Elever, og mange er de, som véd hende Tak baade for Livsværdier og Kundskaber.

At hun som Dansklærerinde gav sine voksne Elever det ypperste, fremgaar tilstrækkeligt af, hvad der allerede er sagt. Hendes Pædagogiktimer var ogsaa sjældent rige, prægede, som de var, af hendes egne Erfaringer, hendes brændende Kærlighed til sit Kald og dybe Ansvarsfølelse over for en Menneskesjæl.

Af Frk. Zahle lærte man, at Lærerindegerning ikke alene er et Levebrød, men ogsaa et ophøjet Kald. To Ting lagde hun altid de unge Lærerinder paa Sinde: Samvittighedsfuld og grundig Forberedelse til Timerne og Ærbødighed for det Hjem, de blev optaget i. Som hun selv havde vist Diskretion over for det Eschrichtske Hjem, lærte hun andre at vise Diskretion, — ogsaa over for det store Hjem, der hed N. Zahles Skole, særlig over for „Børnene, der skulde være dem hellige“.

Men al'ermest virkede hun dog opdragende gennem sit Eksempel, ved det, hun var, det store,

lysende Forbillede. Karakteristisk var det ogsaa, at næsten alle Kursuseleverne vilde være Lærerinder.

Hvad vi alle — Elever og yngre Lærerinder — lærte gennem denne levende Anskuelsesundervisning, er ikke til at maale og veje. Et Raad, et Spørgsmaal, et Ord i Forbifarten, undertiden kun et Blik kunde betyde et Vendepunkt for den, der fik det. Som det sikkert har gjort for den unge Lærerinde, der spurgte den vrede Frk. Zahle: „Har jeg da ikke gjort min Pligt?“ og fik det beskæmmende Svar: „Pligt — jo! Men Deres Kærlighed, hvor var den?“ Og som det gjorde for en anden af de unge, det Ord, Frk. Zahle sagde til hende en Oktoberdag i Aaret 1885 paa anden Sal uden for Gennemgangsværelset med de Raphaelske Karton'er, hvor hun netop skulde ind. Hun var ung og nybagt Lærerinde, glad og stolt, fordi Frk. Zahle modigt og tillidsfuldt havde betroet hende at læse Dansk og Pædagogik med de vordende Almuælærerinder.

„Naa, hvad skal du saa gennemgaa i Dag?“ spurgte Frk. Zahle.

Den unge var sig bevidst at have forberedt sig særlig indgaaende og søgt Kundskab hos de største Autoriteter; med ungdommelig Sikkerhed svarede hun:

„Følelseslivet.“

Frk. Zahle saa paa hende med det kloge, kærlige, forunderlig straalende Blik, der kunde se lige igennem en og ransage de lønligste Kroge i ens Hjærte.

„Jeg vilde være tryggere, hvis du var lidt mindre tryk,“ sagde hun stille — og gik hen ad Gangen.

Der stod den unge Lærerinde, — saa lille, saa ydmyg! Som et Lyn slog det ned i hende, at hendes Forberedelse havde mang'et det bedste Grundlag.

Timen den Dag blev en anden end oprindelig tænkt, og i hendes senere lange Lærerindeliv kan de Dage let tælles, da hun ikke har begyndt sin Forberedelse med at mindes hin korte Pædagogiktime uden for Almuelærerindeholdets Klassedør.

Frk. Zahle var et Forbillede — ikke blot ved sin Genialitet, der virkede eggende, selv om den ikke kunde efterlignes, — Idealet er jo, som Tolstoy udtrykker det, det Lys, man bærer foran sig paa Enden af en Stang, — men ogsaa — og i langt højere Grad — gennem de Egenskaber, som det staar i ethvert Menneskes Magt at fremelske hos sig selv: Pligtopfyldelse og Samvittighedsfuldhed, Redebonhed og Uselviskhed, naar det gjaldt om at ofre sig for et Livsmaal.

Stærk din Vilje var, og stort du mægted,
over manges Sind du sælsomt bød;
og med Storhedsaanden dybt beslægtet
tændte manges Viljer du i Glød.

Bertha Hahn.

Ved „Den danske Pigeskole“s Aarsmøde i Oktober 1913 mindedes Formanden, Mag. Ida Falbe-Hansen, den afdøde Frk. Zahle med Grundtvigs Ord om sin gamle Ven og Lærer: „En Høvding er faldet i Israel“. Hun fremhævede Frk. Zahles Storsyn og Klarblik, hendes faste Styren mod det Maal, hun havde sat sig, hendes Evne til at rive med, hendes legemlige og aandelige Kraft*), — og hun havde Ret, Natalie Zahle var en Høvding.

Hun ragede ikke op som „Egen over andet Smaakrat“, — tværtimod, — vi mindes den unge Skolebestyrerindes Barneseng, — men hendes lille, tætbyggede Skikkelse stod fast, hvor den stod; man saa, hun var skabt til at staa for Skud. Hun var lille af Vækst, men man oversaa hende aldrig, og hendes Øjne var dejlige, kloge og ransagende, — hun kunde se en lige ind i Sjælen; undertiden saa man kun Øjnene. Blikket var fast, men varmt og kærligt; hun kunde se forunderlig mildt paa

*) Bog og Naal, Januar 1914. Mindeord om N. Zahle af I. Falbe-Hansen.

en, — hun kunde ogsaa se strengt — eller blinke lunt med en Skælm i Smilet.

„Naa, fik du saa Frk. Zahle at se?“ spurgte en Moder sin lille Pige efter hendes første Skoledag.

„Ja; vi mødte Frk. Zahle paa Gangen.“

„Hvordan saa hun saa ud?“

Den lille tænkte sig om og svarede saa langsomt, besindende sig mellem hvert Ord:

„Det var en lille — høj — lav Dame med store, sorte Øjne.“

Det er ganske galt; Frk. Zahles Øjne var ikke sorte, de var graabrune, men dog havde Barnet Ret; hun har følt Blikkets Intensitet, og hun har, som vi andre, set, at Frk. Zahle ligesom voksede, naar hun saa paa en. Frk. Zahle imponerede; Ærbødigheden kom af sig selv; hendes Personlighed virkede — for at bruge et Shakespearesk Udtryk — „ved Kraften mere end ved Kraftens Brug“.

Og Frk. Zahle havde Høvdingenatur.

Den lille Pige, der i Leths Have førte an i Legen „under Mars's knitrende Lyn“, havde sin Marchalstav i Tornysteret.

Hun havde Høvdingens Storsyn og Overblik. Da hun sad i sine tomme Skolestuer og ventede paa Elever, saa hun Maalet, fjærnt og stort, og hun styrede sikkert og roligt imod det. Objektivt orienteret, som hun var, var det Sagen, hun vilde, ikke sig selv; hun var klogere end de fleste, og naar det gjaldt at naa et Maal, nærmere eller fjærnere, gøs hun ikke tilbage for at betale, hvad det kostede, ja kunde endog til Tider være lidt hensynsløs i sin Fremgangsmaade.

Hun havde Høvdingens Ro og Besindighed, parret med Frygtløshed.

Hun var paa sin Post og foretog ikke et Skridt, uden at hun vidste, det førte i Retning af Maalet; varsomt og forsigtigt vejede og maalte hun; men var Beslutningen taget, da handlede hun og stod for Skud; saa hun sin Vej for sig, „da gik hun den, selv om hun skulde gaa den ganske alene“. Hendes Angst for at ofre Børnene til Eksperimenter lod hende staa tøvende, hvor andre havde ladet sig lokke, men „lige saa tunghør og nærsynet hun var over for Døgnets Overfladestemninger, lige saa lydhør og klarsynet var hun over for alt det ægte“. Dette, — Besindighed, forenet med Handlekraft, — er jo den rette Styrke.

Og Frk. Zahle vidste, hvad hun vilde; hun var Mand for at raade sig selv. Søgte hun et kyndigt eller betydeligt Menneskes Vejledning, var det mere for at klare sine egne Tanker gennem Samtalen end for at faa et Raad og følge det.

„De har altid været rede til at give mig gode Raad,“ sagde hun engang til Birkedal.

„Ja, det har jeg, Frk. Zahle, men jeg tror ikke, De nogen Sinde har fulgt dem“, lød Svaret.

„Er sieht das kleine klein, das grosse gross“, staar der i Goethes „Tasso“. Frk. Zahles Storsyn viste sig ogsaa deri, at hun vidste, hvad der var stort, og hvad der var smaat, men „for det store oversaa hun aldrig det smaa, og for det smaa glemte hun aldrig det store“. Hver Ting til sin Tid og med sin Ret.

En Førerevne af udpræget kvindelig Art er

hendes enestaaende Ordenssans. Oprindeligt vilde hun have sat Ordene: „Kærlighed og Orden“ over sin Skoledør, saa betydningsfuld fandt hun den; hun forstod, at Orden er noget andet og mere end pedantisk Pænhed; det tilsyneladende formelle dækker her over noget meget reelt, og Orden er intet mindre end en af Livets ikke blot ydre, men ogsaa indre Grundpiller, intellektuelt saavel som moralsk, individuelt saavel som socialt.

Saa Frk. Zahle et Stykke Papir, der var revet skævt af, maatte hun gribe sin Saks og klippe det lige, og paa hendes Skrivebord havde hver lille Ting sin bestemte Plads; fra sit Kateder saa hun øjeblikkelig den mindste Uorden paa Elevernes Pulte; end ikke en nedhængende Vindueskrog undgik hendes Falkeblik, Ordensduksen blev kaldt til Ansvar og fik gærne den lille Formaning: „Hvis du ikke passer at sætte alle Krogene paa dine Vinduer, bliver du aldrig en rigtig god Husmoder.“

Kun paa eet Punkt bristede Frk. Zahles gennemførte Ordenssans. Hun var ikke præcis; hun kom meget ofte for sent til sine Timer og holdt heller ikke op i rette Tid; men ingen andre i hendes Skole fandt nogen Sinde paa at efterligne hende heri; var hun end selv upræcis, kunde hun gøre andre præcise. Hendes Mangel paa dette Omraade stod for Resten, som Fejl og Fortrin altid gør, — „on a les défauts de ses qualités“, — i Forbindelse med hendes Storsyn. Hun var ingen smaalig Pedant. Maaske var hun blevet opholdt af noget værdifuldt, — hvad Klassen ikke fik, det fik Skolen.

En af hendes unge Lærerinder kunde en Sommer

ved at forsømme to Timer med Almuelærerinderne, hvis Ferie var kortere end Skolens, vinde fire hele Dage i Amsterdam, hvor Rijksmuseets Skatte havde tryllebundet hende. Hun blev. Da hun senere, skamfuld over den Bedrift, stillede hos Skolens Overhoved, saa Frk. Zahle først længe paa hende og spurgte saa: „Var de Malerier saa dejlige?“ Det begejstrede Svar maa have tilfredsstillet hende, for hun sagde halvt for sig selv: „Det kunde jeg ogsaa have gjort.“ Hun tænkte paa Skolen. Fejlen var ikke gjort for blot at more sig; der var maaske vundet en Værdi derved, som kunde bære Frugt.

Der var ingen Fare for, at en saadan Overbærenhed skulde demoralisere. Tværtimod! Frk. Zahle havde som Bjørnson den Evne at gøre Mennesker større ved at se stort paa dem. I dette Træk er der en vis Genialitet, — og Frk. Zahle var genial.

Hendes Genialitet var parret med Viljestyrke og Pligtroskab og tillige — som hele hendes Personlighed — af udpræget praktisk, ædruelig Art. Hun havde en mærkelig Evne til at koncentrere sig om det væsentlige. Derfor kunde hun staa uforstaaende over for Ideer, som ikke vedrørte, eller som gik paa tværs af hendes Formaal, og med en vis Ensidighed kunde hun være blind for aandelige Værdier, hvis de fik Udtryk, hun ikke syntes om. Men dette er atter en Side af hendes Førerevne, som fik hende til uvilkaarligt at vælge de Ideer og de Personer, der kunde anvendes i de Formaalets Tjeneste, hun arbejdede for og selv tjente med hele sin Personligheds

Styrke, for hun var en Høvding ogsaa heri, at hun var hel.

„Hvad du er, vær fuldt og helt
og ikke stykkevis og delt!“

hedder det, og hun fyldestgjorde Kravet.

Som saa mange betydelige Virkelighedsmennesker gjorde Frk. Zahle altid sin Indsats med saa stor personlig Optagethed, at Sagen blev eet med hende selv. Hvad hun vilde, det vilde hun med stor Kraft, og hvad hun interesserede sig for, det optog hende helt. Alle, der har kendt hende, véd dette af Erfaring; hvad hun var opfyldt af i Øjeblikket, fulgte hende overalt, og alle — Medarbejdere og Elever saavel som Venner og Bekendte — delagtiggjordes deri. „Kære Barnet mit!“ skrev hun til Henriette Skram i den Tid, hun læste Bjørnsons „Arne“, „jeg er saa norsk i denne Tid, at det taler Norsk ud af mig hele Dagen“; og da „Sigurd Slembe“ udkom i 1861, læste hun den højt overalt. Hun kommenterede ikke, men den, der hørte hende læse den, glemte den aldrig. Frk. Zahle var Momen- tets Menneske, — men tabte dog aldrig Helheden af Syne.

Hendes Trang til at meddele sig kunde føre til en forbavsende Aabenhed selv over for ganske unge; mødte hun en Smule Forstaaelse eller Interesse, kunde hun tale saa frit, at man uvilkaarligt spurgte sig selv: „Hvem er du, at Frk. Zahle betror sig til dig?“ I selve denne Kendsgerning laa der noget løftende, der ofte virkede saadan, at hendes Tillid ikke blev misbrugt; men unægtelig var det ufor-

sigtigt, og undertiden kunde det gøre Skade. Denne Aabenhjærtighed stod ogsaa i Forbindelse med hendes store Kærlighed til Mennesker. Hun var ikke blot klog paa Mennesker, hun elskede dem og troede altid det bedste om dem. „Der er noget godt i ethvert Menneske“, sagde hun altid. Det var det, hun stolede paa og viste Tillid.

Som man ser, var Frk. Zahle mangfoldig. Det er ogsaa en Side af hendes Storhed. Hun var i stadig Udvikling og Vækst; til sidst kunde det med Sandhed siges om hende, at intet menneskeligt var hende fremmed, og lige til det sidste fulgte hun, hvad der rørte sig ude omkring i Verden, baade nær og fjærn. I det Værelse i Vedbæk, hvor hun efter lang Tids Svaghed lukkede sine Øjne, hang Balkankortet over hendes Arbejdsbord.

Frk. Zahle havde stærke Følelser; i Forhold, der vedrørte hendes Livsgjerning, kunde hun reagere meget stærkt i Sind og Udtryk over for Modstand eller Ligegyldighed; hendes Tanker var klare, men stærkt følelsesbetonede, — det var jo derfor, hun udrettede noget, derfor, og fordi hendes Vilje var stærk, hendes Lydighed og Selvforsagelse ubetinget og ubegrænset.

Hun havde Høvdingens Kraft, „tre Mænds Vid og ni Mænds Styrke“, som der staar i Eventyrene: aandelig, saa hun langt over Støvets Aar kunde tage Ordet i Skolesager og faa alle til at lytte, ja i sit 82nde Aar kunde hun gribe Skoleskibets Ror, da det behøvedes under Frk. Skrams Sygdom, og legemlig, saa hun kunde byde sig selv det, hendes Medarbejdere gik i Stykker under, naar hun lod dem gøre

det efter. „Frk. Zahle har til Gavn for sig selv, men til Skade for andre et for godt Helbred“, sagde en klog Mand om hende. Hun var et Over Evne-Menneske; hendes Styrke sprængte andre; men i Aarenes Løb voksede hun ogsaa til at forstaa andres Begrænsning paa det fysiske Omraade.

Frk. Zahles Hjærtensgodhed og kongelige Gavn-mildhed er ligelædes Høvdingeegenskaber; ogsaa her kan hun minde om Eventyrenes unge Helt med det varme Hjærte og den hjælpsomme Haand. Skole og Kursus havde mange Fripladser, men kun faa vidste, hvem der havde dem. Frk. Zahles Gaver blev altid givet med en Sjælsfinhed, der gjorde det let at modtage. De unge Piger er mange, til hvem hun har sagt: „De er hjærtelig velkommen paa Kursus! De kan betale, naar De engang faar Raad dertil“; og ingen Forskrivning hvilede nogen Sinde trykkende paa de unge, fremadstræbende Lærerinders Skuldre; Frk. Zahle stolede altid paa deres Retskaffenhed og Taknemmelighed — og blev vel heller ikke skuffet. Og hun gav, som Frk. Skram har røbet det i sin Bog, med den kærligste Opfindsomhed. En fattig Lærerinde, hvis Natteleje var en håard Sofa, kunde pludselig faa tilsendt en blød Seng, eller en ung Pige, hvis Reol kun rummede Skolebøger, kunde faa en smukt indbunden Digtsamling. Frk. Zahle vidste nemlig, at Glæden er en Styrkedrik; som Goethes elskelige Moder, „Frau Aja“, mente hun, —at „Menneskene skulde tage hinanden i Hænderne og ikke blot være gode, men ogsaa glade. Glæden er den Sol, der modner Hjærtets Frugter“. Frk. Zahles Ga-

ver følte ikke som Almisser; det var de ogsaa sjældent; langt tiere var de Festgaver med Glans af Glæde over sig. En af Skolens allerførste Lærere sammenlignede hende altid med en „Guldregn“, ogsaa saadan at forstaa, at „Guld betyder Glæde“. Som Høvdingen brød hun de gyldne Ringe og delte ud til højre og venstre for at skabe Fest, en Kunst, som hun forstod til Gavn.

Eksempelvis kan blot nævnes „Skolens Juletræsaftener“. De begyndte allerede 1855. Frk. Zahle foreslog sin ældste Klasse at hjælpe hende med at pynte et Juletræ for de smaa i Forberedelsesklassen, og Føsten, der blev afholdt lige efter Ferien, forløb under almindelig Glæde, der steg til stormende Jubel, da den afsluttedes med en lystig „Tampen brænder“, hvor Gevinsten — en lille Spinderok — var gemt i Frk. Zahles Haar.

Fra denne Stund blev det en staaende Regel i N. Zahles Skole, at ældste Barneklasse pynter Juletræ for yngste og den Aften er Værtinder for de smaa.

Den smukke Tanke, at lade Børnenes Skoleliv indrammes af to Julefester, er noget særligt for N. Zahles Skole og har i Aarenes Løb givet Tusinder af Skolebørn derfra uforglemmelige Minder.

Kun et eneste Aar — 1864 — havde Skolen intet Juletræ; alle de Dukker, de store Elever havde pyntet til de smaa, bortloddedes til Fordel for Soldaterne; en Del af Summen blev sendt til Indsamlingskomiteen; for Resten blev der købt Uldgarn, og i over en Maaned strikkede flittige Børnefingre til Soldaterne ved Dannevirke. 1865 fik Julefesten en

særlig Karakter, fordi der foruden yngste Klasse blev indbudt alle de Børn i Skolen, hvis Fædre var faldet i Krigen eller fordrevet fra Sønderjylland.

Med Rette synger Fru Hahn ved Julefesternes 50 Aars Jubilæum:

„Skolens Jul, hvor er dit Minde
fuldt af Fryd og Glans;
Skoletiden sluttet inde
af to Festers Krans!
Første Jul — lidt smaa og spæde, —
sidste Jul — med Ungdomsglæde
omkring Træets lyse Smykke
fandt vi Barnets Lykke.“

Frk. Zahle kunde give; — hun kunde ogsaa for-
dre og byde som en Høvding. Men hun behøvede
det ikke, man fulgte hende frivillig; for fremfor
noget andet havde hun Høvdingens Evne til at
rive med, til at faa andre til at tro paa sig,
følge sig, gaa i Ilden for sig. Et Vidnesbyrd om
denne hendes Personligheds Magt over Menneskers
Sind og om hendes Evne til at finde Vej til Men-
neskers Hjærter, er den Kreds af Medhjælpere, der
sluttede sig til hende i Forstaaelse, Tillid og Hen-
givenhed.

Og hun havde Høvdingens Blik for, hvem der
skulde være hendes nærmeste Hjælpere. Vilde hun
have en Medarbejder, fik hun Tro og Tillid til et
Menneske, tog hun ham eller hende, selv om hun
ikke straks havde Brug for vedkommende, rede til
med sit sædvanlige Storsyn og Klarblik at ofre
noget i Øjeblikket for at vinde mere i Fremtiden;

og hun samlede en enestaaende Kreds af Lærerinder om sig, „en Stab af fortræffelige Kvinder, førte af Frk. Zahle som Overgeneral,“ som Dr. phil. J. Nørregaard skriver, „udprægede Personligheder, ikke Kopier af hende selv, men alle erkendende, — som Mag. Ida Falbe-Hansen i manges Navn udtaler det, — at det var hende, de skyldte, hvad de kunde udrette.“

For vel var Frk. Zahle en Høvding, men hun var ingen Tyran. Den Frihed, hun gav, den Tillid, hun viste, forundrede mange unge, men man voksede under den. Med storsindet Respekt for Individualiteten lod hun de unge udfolde deres Evner i Frihed og under Ansvar, og Resultaterne blev gode, for Individualitet udvikles ved Mildhed.

Hendes Frisind viste sig paa mangfoldige Omraader. Hun kunde taale endog ret streng Kritik, og med Aarene blev hun næsten rørende i sin Stræben efter og sin Villighed til at se og forstaa den Side af en Sag, som var den modsat, hun selv havde forfægtet.

I et Brev til en af sine yngre Lærerinder skriver hun saaledes: „Da jeg nok ser, at Du ikke føler Dig beføjet til at gaa til mig, vil jeg gaa til Dig. Du kunde for Resten godt være kommen til mig, thi selv om vi i Opfattelsen af dette afviger noget fra hinanden, saa er jeg dog lige fuldt Din urygkelige Ven, og jeg tror endogsaa, at en kærlig Samtale havde gjort os godt paa begge Sider.“ Hvad den ogsaa gjorde. Men saadan skriver kun den, der har baade Storsindets Højmod og et stort Hjertes impulsive Varme.

Det gjaldt for hende om at sikre sig de bedste Kræfter, og kunde hun tilføre sin Skole en aandelig Berigelse, var hun ikke bange for at knytte fremragende Personligheder til sig, selv om de havde et andet Syn end hun paa vigtige og dybt alvorlige Spørgsmaal.

Frk. Zahle selv var en troende Kristen, men som god national-liberal var hun tolerant over for anderledes tænkende, f. Eks. havde hun dyb Sympati for Jødefolket og de enkelte Jøder. Hendes kristelige Personlighed var bestemt af den Grundtvigske Sans for alt menneskeligt; hun vilde ikke Forsagelse af de menneskelige Værdier, men Forædling af dem gennem Kristendommen.

Knyttede Frk. Zahle en ung Lærer til sig, vilde hun kende ham. Det var hende ikke nok, at han eller hun havde Kundskaber og kunde undervise; uden at forlange Konfessionsoverensstemmelse var hun klar over, at et vist Aandsfællesskab var nødvendigt for stadigt Samarbejde; deraf kom den stærkt personlige Maade, hvorpaa hun omfattede sine Lærere. Den kunde føles lidt generende, men den kunde ogsaa — og i langt højere Grad — være vindende, og den var opdragende, fordi den tvang Lærerne til Selvkritik og streng Vurdering af deres Arbejde, dets Metode og dets Maal. Frk. Zahle kunde overraske ved et Spørgsmaal, der viste, at hun samlede sammen til et Hovedindtryk af dem, hun udspurgte, og hun spurgte saadan, at man ikke let kunde svare uden at give hende Indblik i det, hun vilde vide. Hun gav sig i Samtaler god Tid og hørte godt og gærne, og hun viste altid

Interesse for det, der interesserede dem, hun talte med.

Endnu kun en lille Situation for at anskueliggøre den Magt, hun udøvede gennem sin Personlighed, denne Gang over for en vred Moder, der i en vel forberedt og meget lang Tale fremførte sin Klage over et Skolespørgsmaal.

Frk. Zahle hørte opmærksomt og taalmodigt efter; først da den fortørnede Moder tav, vilde hun tage Ordet; men inden hun fik aabnet Munden, blev hun standset: „Nej, sig ingen Ting, Frk. Zahle, for naar De taler, véd jeg, at jeg bliver overbevist!“ Hvorefter Damen forsvandt — for nogen Tid efter at komme igen med den Tilstaaelse: „De havde nu alligevel Ret, Frk. Zahle.“

Frk. Zahle var uimodstaaelig, fordi hun sad inde med det virkningsfuldeste Vaaben af alle: Personlighedens Magt i Forbindelse med Forstaaelse.

Høvding gør Høvdingegerning. Det gjorde Frk. Zahle ogsaa.

Hun blev en Reformator paa den kvindelige Uddannelses Omraade. Hun kunde ikke blot rive ned, men ogsaa bygge op; hun kunde ikke blot kritisere dybt og indsigtfuldt, men ogsaa maalbevidst og handledygtigt — aldrig famlende eller eksperimenterende — følge en bestemt Vej mod et bestemt Maal; og hun havde den sande Reformators urokkelige Tro paa sit Kald og trygge Tillid til Guds Hjælp.

Hendes Høvdingedaad var, hvad hun gjorde for Danmarks Kvinder.

Den lille fattige Lærerinde, der havde Hjærtets

Villen og Aandens Kunnen i Forbindelse med Offer-
viljens Glød og den utrættelige, ubøjelige Energi,
har skabt den nuværende danske Pigeskole i sit
Billede. Den er baaret af hendes Ideer og præget
af hendes Personlighed.

I hvert Fremad
toner et Opad.

N. Zahle.

Grundtvigs Aand og Tanker havde paa virket Natalie Zahle, men hun var den, der førte dem ud i Praxis — og ikke blot det: hun var selv en skabende Aand. Længe før Højskole tanken var traadt rigtig ud i Livet, længe før hun selv havde hørt den nævne, havde hun uden at vide det forstaaet dens Væsen og tjent dens Sag.

„Onsdagstanken“, hendes første Kongstanke, der saa Lyset i Bjerre Mølle, er hendes egen, hendes første personlige Skridt, der skulde føges af saa mange banebrydende og betydningsfulde Reformers inden for den danske Pigeskole. Hun slap aldrig sin Onsdagstanke. Da Forholdene gjorde det umuligt at anvende en hel Dag til „fri“ Undervisning, nøjedes hun med en „fri“ Time ugentlig eller et Kvarter nu og da, hvori der kunde fortælles om „Fram“, der blev udrustet til Nordpolfærd, om Gade eller Ploug, hvis Død betød et Tab for Nationen, om Ibsens nyeste Digterværk eller om Mordet paa Præsident Garfield. Da N. Zahles mangeaarige Medarbejdere og nære Venner, Comtesse Moltke og Fru Bay, stiftede deres egne

Skoler, kom „Onsdagstanken“ til ogsaa her at spille en betydningsfuld Rolle.

En anden Form for Onsdagstankens Realisation er de frie Foredrag, der blev holdt, naar Lejligheden gaves ved en epokegørende Bgivenesshed ude i Livet eller en berømt Personligheds Besøg i København. Mange er de fremragende Mænd og Kvinder, som Frk. Zahle har fanget ind til igennem et Foredrag at tilføre Skolen en Aandsberigelse og et frisk Pust udefra. Blandt dem, der saadan har hævet deres Røst i N. Zahles Skole, skal blot eksempelvis nævnes H. C. Andersen, Björnson og Selma Lagerlöf.

Sit Ideal paa dette Omraade slap Frk. Zahle aldrig, selv om hun blev tvunget til at give det mindre Raaderum, end hun ønskede. Ubeskrivelig rørt blev hun den Dag, en gammel Elev gav hende 1000 Kr. til Fremme af „Onsdagstanken“.

I vore Dages Eksamensskole er der ikke megen Plads for frie Fugle som N. Zahles Onsdagstanke; der holdes altfor nøje Regnskab over hver eneste Times Anvendelse, men Frk. Zahle har sikkert Ret, naar hun siger, at „mens man tæller, glemmer man at veje“. Heldigvis er der Sandhed i N. M. Petersens Ord: „Ideer forgaar aldrig; de opstaar igen, om ikke paa tredje Dag, saa om hundrede Aar.“ Onsdagstanken er født til Verden, og den skal nok vise sig at have Livskraft. Det vil næppe lykkes at kvæle den; der vil altid være de Lærere — og ikke de daarligste —, hvis Personlighed vil præge deres Undervisning, og som ikke vil være bange for et lille Svinkeærinde, der drager Livet

ind i Skolen. Naar Anordninger og Eksamenskrav bliver altfor strammende, vil Onsdagstanken baske med Vingerne og baske sig fri.

Onsdagstanken er et af den frie, personlige Skoles Adelsmærker. I vor Tid gælder det særlig om at vogte og udnytte denne betydningsfulde Del af Natalie Zahles pædagogiske Arv.

En anden Kongstanke er Frk. Zahles Krav om samvittighedsfuld Forberedelse til hver enkelt Time; den skulde være saaledes, at Lærerinden var „Momentets Menneske uden at tabe Helheden af Syne“.

Virkeliggørelsen af denne Tanke begyndte ogsaa i Bjerre Mølle — i dybeste Hemmelighed. Efter Tidens Opfattelse skulde „Frøkenen“ jo vide Besked med alt, hvad der vedrørte Undervisningen; det vilde være en Falliterklæring at tilstaa, at man trængte til at forberede sig. Naar det i Bjerre Mølle ikke kunde skjules, at Frk. Zahle havde Lys i sin Stue til langt ud paa Natten, antog man, at hun skrev Breve eller læste Romaner; ingen drømte om, at hun læste Lektier om Kap med sine Elever eller studerede flittigt i de Bøger, hun af sine smaa fattige Midler anskaffede sig med Henblik paa sine Elevers Tarv; heller ikke fik nogen at vide, at hun i Nattens Stilhed øvede sig i at skrive Forskrifter — eller fik Kokkepigen til i et ledigt Øjeblik og under Tavsheds Løfte at lære hende at strikke en Hæl eller klippe et Stykke Linned.)*

Hvor vidt Frk. Zahle end naaede, slog hun, som tidligere sagt, aldrig af paa Kravet om grundig

*) Vor Ungdom, Decbr. 1913. Frk. Zahle som ung Lærerinde af H. Skram.

Forberedelse; det var og blev hende en hellig Pligt; som moden Lærerinde og gammel Skolebestyrerinde forberedte hun sig til sine Timer med en Nøjagtighed og Grundighed, som om hun var en Begynder; hun løb aldrig an paa, at hun sagtens kunde sige noget om et Æmne. •

Det kunde blive silde, før Frk. Zahle lukkede sine Bøger, omhyggeligt tørrede sin Pen af og lagde alt paa sin rette Plads, — og saa kunde hun endda tøve en lille Stund i sit Arbejdsværrelse; med Hænderne paa Ryggen kunde hun vandre frem og tilbage i den lille Stue og lade det læste sænke sig i sin Sjæl, inden hun til sidst fuldendte sin Udrustning med det, der for hende var og blev den dybeste Forberedelse.*)

En lige saa alvorlig og samvittighedsfuld Forberedelse forlangte hun af sine Lærerinder; det lagde hun dem paa Sinde, før hun sendte dem ud i Livet, og det er hende, som har gjort det til en selvfølgelig Sag, at en ung Lærerinde skal have nogen Tid til Raadighed for Selvstudium og Forberedelse.

Frk. Zahles tredje store Kongstanke er Klassemoderinstitutionen. Den saa straks Lyset i hendes Skole. Her, hvor Hvedstruphjemmet stadig stod som det lysende Forbillede, maatte Lærerinderne gøres til kærlige og kloge Mødre. Barnet og Barnesjælen var hende hellige; dem kunde der ikke tages fint og ømt nok paa. Undervisning og Kundskabsmeddelelse var vel et stort Maal, — men større, uendelig større var det Maal: at opdrage Mennesker. Sam-

*) Bog og Naal, Marts 1914. Frk. Zahle i sit Arbejdsværrelse af Chr. Lund.

livet med Børnene, den daglige Paavirkning til Sandhed og Lydighed, Flid og Orden, Selvarbejde og Arbejdsglæde — var det betydningsfuldeste. Denne Side af Skolens Gerning var Klasselærerindens, „Klassemoderens“; hun skulde ogsaa være undervisende, helst i Religion og et andet Fag, men det vigtigste var, at hun fulgte og forstod hvert enkelt Barns Udvikling; hun skulde være som en omhyggelig Moder i et godt Hjem, der vaager over sin Flok, selv om hun, naar den vokser, maa ty til faglige Hjælpere.

Takket være Klasselærerinderne blev de forskellige Klasser til smaa Hjem i det store Skolehjem, og der knyttedes Baand mellem en Klassemoder og hendes Børn og mellem disse indbyrdes, der ikke blot holdt Skoletiden igennem, men ogsaa langt ud over denne. Naar de gamle Skolebørn fra N. Zahles Skole mødes, tales der altid om, i hvis Klasse man gik.

Frk. Zahles Kærlighed til Modersmaalet kan ogsaa føres tilbage til hendes tidligste Ungdom. Hendes Kongstanke her: at gøre Dansk til sin Skoles centrale Fag — er allerede indgaaende omtalt. Paa dette Omraade har hun efterladt den danske Skole en dyrebar Arv. For Fædrelandets Skyld gælder det om ikke at slaa af paa Idealet, men løfte Arven i dens fulde Storhed og Skønhed. Frk. Zahle selv gaar som en Høvding i Spidsen for en Række Dansk-lærere, der af hende har lært Forstaaelsen af, hvad et Folk ejer i sit Modersmaal.

En Kongstanke var det ogsaa, at Pigebørns og unge Kvinders Undervisning helst skulde l e d e s

af Kvinder. Man kunde ikke undvære de mandlige Lærerkæfter i en Pigeskole, men Ledelsen skulde helst lægges i en Kvindes Haand. Her er Frk. Zahle atter i fuld Overensstemmelse med Grundtvig, der netop vil have Mænds Opdragelse ledet af Mænd og Kvinders af Kvinder, saaledes som han bl. a. klart udtrykker det i „Ravnegaldet“:

„En Ynk det er med Pigeborn,
i Aanden moderløse,
thi dem vi Mandfolk kan saa lidt
oplyse som opdrage.“

Selv gik Frk. Zahle i Spidsen som Danmarks første Skolebestyrerinde og viste alle — Beundrere saavel som Modstandere —, at hun magtede sin Op-gave, og mange er de Kvinder, som senere er traadt i hendes Spor og har godtgjort Kvinders Evne til at beklæde Skolens højeste Post.

Frk. Zahles Opfattelse af Hjemmets og Ægte-skabets Betydning er tilstrækkelig omtalt i det fore-gaaende. Den var ikke ny. Allerede Andreas Sunesøn hævdede for 700 Aar siden, at „Kvinden er skabt af Mandens Side og ikke af hans Hoved eller Fod“, — men den gamle Lundebisp var ikke længer populær. Tidsaanden underskrev ikke hans Mening. Da kom Frk. Zahle og aandede nyt Liv i den gamle Sandhed.

„Drengen,“ skriver Frk. Zahle*), „opdrages med Sigte paa, at han en Gang skal blive sit Lands Forsvarer, og hans Uddannelse ender med, at

*) N. Zahle: Om Kvindens Uddannelse her i Landet. II. 2. Udg. 1883.

han aftjener sin Værnepligt. Under hele Opvæksten, mener jeg, at der ogsaa for Pigens Vedkommende skal tages Sigte paa, at hun en Gang skal blive sit Hjem s Forsvarer.“ Med Hjemmet for Øje bør den unge Pige derfor i sin Opvækst aftjene „Hjemmets Værnepligt“ og — helst i Overgangsalderen — i eet eller to Aar ombytte den boglige Syssel med husligt Arbejde, „hvad enten hun saa faar Brug for denne Øvelse og Kundskab eller ikke“. „Som Landets Værnepligt for Manden, maa Hjemmets Værnepligt for Pigen staa som en naturlig, uomgaaelig Afslutning, og ligesom det har vist sig, at han vender legemlig og aandelig hærdet tilbage fra denne Tjenestetid, saaledes skal det ogsaa nok vise sig, at en saadan legemlig Idrætstid for Kvindens Konstitution vil bære gavnlige Frugter.“

Tiden tillod ikke Frk. Zahle at virkeliggøre denne Tanke, men hun slap aldrig sit Ideal af Syne, og i sin Skole søgte hun at værne om de øverste Klasser ved at begrænse Fordringerne i Læsefagene og senere henlægge et Par ugentlige Formiddage til Skolekøkkenundervisning.

Havde Frk. Zahle levet nu, vilde hun have set, hvorledes de ledende Dagblade Gang paa Gang slaar til Lyd for Indførelsen af „tvungen kvindelig Værnepligt“ — altsaa hendes snart 50 Aar gamle Fordring!

Selve Udtrykket „Hjemmets Værnepligt“ skylder Frk. Zahle sin Ven Fru Ploug, „en af de alvorligste og tænksomste Mødre, jeg har arbejdet med“; men Fru Ploug mente lidt mere med Værnepligten end et Kursus i Husførelse; hun vilde, at de unge Piger

en Tid virkelig skulde overtage Stuepigens eller Kokkepigens Gerning, og hun mente, at det vilde blive til stort Held for Forstaaelsen af Tyendets Gerning og for Forholdet mellem Herskab og Tyende.

Tiden har givet de to kloge og fremsynede Kvinder Ret.

Det forekom, som allerede sagt, Frk. Zahle en oprørende Tanke, at en ung Pige skulde kunne gifte sig uden Kærlighed og se paa Ægteskabet som en Forsørgelsesanstalt. Derfor var det jo, hun vilde give de ugifte Kvinder Betingelserne for at kunne ernære sig selv; særlig tog hun Sigte paa Lærereinderne, hvis Stilling var foragtet og sjoflet, hvad der til Dels hang sammen med, at Overklassens Kvinder dengang ansaa det for en Skam at tjene deres Brød ved Arbejde, men ogsaa, hvad Frk. Zahle klart havde indset, stod i Forbindelse med de unge Lærerinders mangelfulde Uddannelse.

De Midler, der skulde højne Lærerindestanden, fremsatte Frk. Zahle i den Skoleplan, hun indsendte til sin Eksamen, og hun virkeliggjorde dem senere i den Skole, hun skabte. Mere end nogen anden Skole fortjener den at bære sin Stifters Navn. Skolen var N. Zahles Skole. Hendes Metode, det var hende selv.

Sete paa Baggrund af den Tids Skole betegner Frk. Zahles Grundtanker lige saa mange Reformers.

Tidligere var Klasserne to—treaarige, og Læreren maatte samtidig undervise to forskellige Aldershold. Det var dejlig billigt! Frk. Zahle gennemførte etaarige Klasser.

Før sluttede Skolegangen med det 14de Aar.

Frk. Zahle fik Undervisningstiden forlænget til ti Aar og beholdt Eleverne, til de var 16 Aar.

Selv havde Natalie Zahle i Døtreskolen samtidig maattet begynde paa Tysk og Fransk. I hendes egen Skole skulde der være to Aar mellem hvert nyt Sprog.

Naar hun endvidere — paavirket af Professor Eschricht, — gør sig til Talsmand for Naturfagernes Værd som Opdragelsesmiddel, indser man let, hvor fremsynet den unge pædagogiske Reformator var.

Men af endnu dybere Betydning end disse væsentlig organisatoriske Forbedringer er de Tanker, der udgør hendes frie, personlige Skoles inderste Væsen og saa at sige afspejler dens Sjæl.

Skolen skulde bæres af den kristne Tro og ligne et Hjem.

„Religionen er den Kraft, der skal bære Skolen, den Varme, der skal gennemgløde dens Værk, det Lys, der skal omstraale den. Den skal derfor møde Barnet overalt og i alt. — — Den maa være til Stede i Historietimen, naar Læreren viser Begivenhedernes Aarsag og Følge og hæver Barnets Øje op imod den guddommelige Styrelse, — i Naturhistorien, naar Læreren gennemgaar det fine Blad, som ingen Konge havde kunnet danne saa dejligt, eller peger paa Stjernen og løfter Barnets Tanke til Altings evige Ophav. — — Kort: opfyldes ikke Skolen og al dens Undervisning af Religionens Aand, da opnaar den ikke at give den unge Pige sand Dannelse.“

Da Skolen voksede, saa Frk. Zahle ikke selv kunde blive „Mor“ for alle Eleverne, skabte hun

„Klassemødrene“; de enkelte Klasser skulde være „smaa Skoler inden for den store Skoles Ramme“, hvor Klasselærerinden havde Moderret og Moderpligt. I dette Skolehjem afskaffedes Sammentællings- og Oprykningssystemet; Duksehaab og Fuksekval gjorde ikke længer Ulykker; det stod endogsaa enhver Lærer frit, om han vilde give Karakter eller ikke. Med glade og klare Øjne sad Børneflokket og lyttede til den livlige Undervisning, der vakte Eftertanke og Lyst til Selvvirksomhed.

Modersmaalet var Skolens Hovedfag, og „det levende Ord“ lød i Fortælling og Sang, uden at Respekten for grundigt Arbejde led derunder. Frk. Zahle havde fra sin Ungdom Erfaring om det levende Ords Magt, men hun kendte ogsaa det etisk-opdragende Moment, der ligger i Overvindelse af Vanskeligheder, og det praktiske Udbytte, man senere har af at lære noget positivt i de Aar, det endnu er saa let at lære udenad.

Om Skolebestyrerindens Pligter og store Ansvar udtaler Frk. Zahle sig saaledes:

„Det er hende, der skal overholde den Orden, der skal sammenfatte det heles Gang; til hende skal Barnet ty med sin Sorg, sin Smerte, sin Klage, den være berettiget eller ikke, sine Spørgsmaal, sine egne smaa Betragtninger, og hun maa vide at modtage det med den Varme, der trøster Barne-sjælen saa usigeligt, berigtige dets fejlagtige Anskuelser med den rolige Taalmodighed, der alene overbeviser og indgyder Tillid, men ogsaa afvise det, naar der i dets Nærmelse skjuler sig noget avindsygt, trodsigt eller hvad andet, der kan leve

dybest inde i Barnets Sind; — kort: hun maa være i Besiddelse af den Aandens Myndighed, der ej behøver systematisk Strenghed for at skaffe sig Respekt, men der udtaler hjærteligt sin sikre Dom og skaffer sig Lydighed i Kærlighed og Tro.“

Man føler Hvedstruphjemmets Aand i disse Ord og mindes den lille Pige og hendes kloge og kærlige Moder.

Frk. Zahle fik sine Medarbejdere til at stille lignende Krav til sig selv og vokse baade som Undervisere og Opdragere, — og hun lærte baade dem og Forældrene at indse Betydningen af det første grundlæggende Arbejde. Tidligere havde man ment, at „enhver“ kunde da lære smaa Børn at stave og skrive Bogstaver, „hvem som helst“ kunde da lære Børn den lille Tabel. Frk. Zahle havde en anden Opfattelse og lærte andre at indse, at det netop er „de største“, der skal opdrage de mindste.

Med Lærere som N. Zahle og hendes Medarbejdere kan den Grundtvigske Skole blive en Idealskole.

N. Zahles Skole blev baaret af et glad og frisk Tillidsforhold mellem Lærere og Børn; Luften herinde var ren og sund; alle var enige om, at her var det dejligt at være; og i den styrkende Bevidsthed om Forældrekredsens stedse stigende Sympati og Forstaaelse voksede Skolen sig stor og stærk.

Selv begejstret tændte i vort Indre,
du Begejstrings Lue varm og mild;
i dit eget Øje saa vi tindre
Glansen af dens rene Alterild.

Bertha Hahn.

En Høvding uden Hær formaar intet. Natalie Zahle havde en Hær bag sig, en trofast Flok, udvalgt med hendes psykologiske Skarpsyn; hun skimtede Personligheden og Evnerne, mens de endnu laa i Kim, og forstod som faa at anbringe den rette Mand paa den rette Plads.

Op hun fyldte dem med sin Aand. Alle Frk. Zahles Medarbejdere søgte — hver efter sin Evne — at ligne det Ideal, de havde for Øje i hende. En Opmuntring, et Ord, oftest et Krav, der viste hendes Tillid, gjorde Underværker; et lille venligt Klap paa Skulderen efter en Time, hun havde overværet, følte som et Ridderslag.

Inderst om hende stod den snævre Kreds, der havde hjulpet hende i Skolens første Aar og var vokset sammen med hende og den, saa man ikke kan tænke paa N. Zahle og hendes Skole uden ogsaa at tænke paa dem. Her skal de ikke nævnes; det behøves heller ikke; i Skolens Programmer og andensteds, især i Frk. H. Skrams Bøger, er der rejst dem de „Æresstøtter“, Frk. Zahle selv vilde have rejst dem, om Aarene havde levnet hende Tid

dertil. Det er helt i deres egen Aand, naar man i en Bog om N. Zahle lader hver enkelt af dem træde tilbage og kun omtaler dem som Høvdingens haandgangne Fæller.

Som Rolf Krake forherliges gennem sine Hirdmænds Troskab, afspejler N. Zahles nærmeste Medarbejderes Trofasthed den Magt, der udstraaede fra hendes Personlighed. Hendes Evne til at vække Kærlighed søger sin Lige. Hvor har de elsket hende, arbejdet for hende — med Glæde og uden Grænse! Hun kendte ikke Begrebet „umuligt“, — saa vilde de heller ikke kende det. Næsten ud i det meningsløse kunde de ofre sig, som hin Gang, da to af de allernærmeste brugte en hel Søndag til at faa Programmerne lagt i Konvolut, adresseret og afsendt, medens Frk. Zahle var ude. Den tilsigtede Overraskelse faldt uheldigt ud. Af en eller anden Grund, som var dem ukendt, vilde Frk. Zahle netop det Aar ikke have Programmerne udsendt, før de var set af en bestemt Medarbejder. Hvad gjorde de to? Før Daggry var den ene af dem — Frk. Skram — paa Posthuset og fik hele Bunken tilbage. Betegnende er det, at Frk. Zahle nok blev glad, men ikke i mindste Maade overrasket. Henriette Skram sagde altid spøgende, at Begrebet „umuligt“ først gik op for Frk. Zahle, da hun oplevede en Droskestrike i London, hvor alle hendes Anmodninger mødtes af de urokkelige Kuskes høflige, men bestemte: „No, ma'am!“

Uden om denne nærmeste Flok stod de andre i stedse videre Kredse, men hver eneste af dem paavirket af hendes Personlighed og knyttet til

hende i Tro paa og Tillid til hendes Idealer, rede til at ofre sig for hendes Sag.

Frk. Zahle knyttede altid de ypperste til sin Skole. Hendes Frisind over for disse fremragende Mænd, hvis Gerning i Skolen blev saa aandsberigende for den, er allerede omtalt. I den ovenfor anførte Tale af Professor Drachmann fremhævede han dette med Tak.

Man faar et stærkt Indtryk af Frk. Zahles altomfattende Menneskelighed ved i Flæng at nævne nogle af de Personligheder, der til de forskellige Tider har stillet sig i hendes Tjeneste.

Mellem Skolens Lærere tælles Mænd som Engelsklæreren Jens Listov, Botanikeren Chr. Vaupell, der havde mistet en Arm i 1848, nuværende Overretsprokurator Mundt, der senere ægtede Frk. Zahles Plejedatter, Anna Poulsen, de senere Højskolemænd Nutzhorn og H. F. Feilberg, de danske Sprogforskeres højtansete Nestor, Digterne Chr. Richardt og V. Topsøe, de senere Højskoleforstandere Gotfred Rode og Dr. phil. Nørregaard, Prosektor Knud Valløe, Lægen Dr. Wilh. Meyer og de senere Universitetsprofessorer E. Løffler og Biskop Fr. Nielsen.

Alle tjente de Frk. Zahle med Tillid og Glæde, og „naar Mænd som Vaupell og Valløe udviklede sig til eminent dygtige Undervisere, maa en stor Del af Æren herfor tilskrives Frk. Zahles Paavirkning.“*) Dr. Nørregaard vidner i „Minder fra min Studentertid“ om den „Oplevelse“, hans Læreraar i „dette Paradis“ var. „Jeg var knyttet til denne

*) N. Zahles Skole 1852—1913 af Henriette Skram.

Skole i fem Aar med stor Tak og Glæde“, skriver han, „og aldrig var jeg blevet Højskolemand uden at have været der.“

Selve Henrik Rung ledede Skolens Sangundervisning 1865—72, og i Aarene 1865—85 var den fra Sønderjylland fordrevne Præst, senere titulær Professor H. V. Rasmussen Skolens Hovedlærer i Dansk.

Et Navn bør ikke forbigaa: Louise Tauber; hun var Klasselærerinde og Lærerinde i Tysk 1855—63, men størst Betydning fik hun for Skolen, efter at hun i 1863 havde oprettet sin Skole for danske Børn i Haderslev, hvor hun holdt ud paa sin Post i 25 Aar. Frk. Skram fortæller i sin Bog om N. Zahles Skole om den livlige Vekselvirkning, der i alle disse Aar var mellem L. Taubers sønderjydske Skole og Frk. Zahles Skole, og dette Fællesliv hjalp i høj Grad til at vække Børnenes Fædrelandskærlighed. Frk. Zahles levende Ønske var altid, at Sønderjyllands Sag ikke maatte blegne for Børnene. Hvor vilde hun have glædet sig og takket Gud i Genforeningens Stund!

1880 traadte den nys afdøde Undervisningsinspektør Professor, Dr. phil. Tuxen til som Leder af Skolens Artiumskursus; hans Efterfølger b'ev (1888—97) nuværende Professor, Dr. phil. Drachmann, hvis anerkendende Udtalelser om N. Zahle og hendes Gerning gentagne Gange er anført i det foregaaende. At de unge Magistre Julius Lange og Georg Brandes en Tid virkede som Lærere ved N. Zahles Højskole, er ogsaa allerede nævnet.

Det laa i Forholdenes Natur, at det i Skolens første Aar var de mandlige Lærere, hvis Arbejde

var det betydningsfuldeste for Undervisningen. Dengang drømte ingen om Kvinder med videnskabelig Uddannelse. Frk. Zahles egen ubestridelige Storhed ogsaa paa faglige Omraader laa ikke i hendes indgaaende Uddannelse, — hun var jo Auto-didakt, — men i hendes Genialitet. Efterhaanden er Forholdene blevet ændret saaledes, at en Skare videnskabeligt uddannede Lærerinder — netop takket være N. Zahles Skolevirksomhed — smukt kan hævde deres Plads Side om Side med deres mandlige Kolleger, i mange Tilfælde med et pædagogisk Forspring. I Flæng kan nævnes Mag. art. Ida Falbe-Hansen og Professor, Dr. phil. Vilh. Andersen, Fru Dr. phil. Kirstine Meyer og Mag. scient. V. Trier.

En saadan Hær gør en Høvding stærk.

Ikke ved, hvad man véd, men ved, hvad man er, kan man blive til noget for andre.

N. Zahle.

Lykkelige er de Mennesker, der har Evne til at vinde sig Venner; det er en af Guds bedste Gaver, fordi den gør en rigerè og lærer en at se bort fra sig selv og paaskønne, hvad der er ædelt og elskeligt hos andre.

Natalie Zahle havde mange Venner; først naturligvis hendes nærmeste Kreds, — men ogsaa mange, mange andre. Hun var „stærk“ i dette Forhold som i alle andre; hun krævede meget, men hun gav ogsaa meget, og hun var usvigelig trofast.

Nævnes maa Plejedøtrene, de trofaste Medarbejdere, Hansine Gerdtzeu og Henriette Skram, desuden hendes Husfælle, Ingeborg Vinderen, og ikke mindst Comtesse Moltke, i mange Aar hendes Medarbejder — og hendes fortroligste Ven til det sidste.

Søren Kierkegaard siger, at det rette Udtryk for at „elske meget“ er at glemme sig selv. Dette Ord er betegnende for det skønne Venskabsforhold, der bandt disse to betydelige Kvinder sammen.

En anden mærkelig Personlighed, der ogsaa stod Frk. Zahle meget nær, var Miss Mary Archer fra Tolderodden ved Larvik.

Venskabet indledees paa en baade original og fornøjelig Maade. En Dag i Sommeren 1833 kom en kæmpehøj ung Pige uanmeldt ind i Frk. Zahles Arbejdsværelse. Hun forestillede sig som Mary Archer og forklarede, at hun og to Brødre vilde blive et Par Dage i København paa Gennemrejse til London; da hun saa tit havde hørt, at Frk. Zahle var „glad i Norge“ og „snil“ mod norske, havde hun tænkt sig, at hun maaske vilde vise dem lidt om. Denne Ligefremhed tiltalte Frk. Zahle, der under sine Besøg i Larvig allerede havde hørt den skotsk-norske Archerske Slægt omtale, og i de følgende Dage var de meget sammen. Næste Sommer var Frk. Zahle Miss Archers Gæst paa det skønne Familiesæde Tolderodden og blev stærkt betaget af dette patriarkalske Hjem, hvor den store Slægt fra Verdens forskelligste Hjørner satte hinanden Stævne om Sommeren. Tolderoddens Have er et lille Paradis, en af Larvigs Seværdigheder, og det kosmopolitiske Liv, der rørte sig i Hjemmet, var højst interessant. I mere end tredive Aar var Frk. Zahle Miss Archers stadige Sommergæst; hun deltog med barnlig Glæde i Friluftslivet heroppe og fulgte Miss Archer paa Rejser ind og op i Landet. Efter saadanne Ferier vendte hun styrket og beriget tilbage til sit Arbejdsliv paa Skolen, hvor Miss Archer ofte var hendes Vintergæst. Undertiden foretog de længere Udenlandsrejser sammen, til Skotland og England, Svejts og Italien. Det var et pudsigt Syn at se de to spadsere sammen; Mary Archer ragede op over de fleste, og Frk. Zahle var saa lille, at Miss Archer helst gik med hende ved Haan-

den, som var hun et Barn. Københavnervittigheden erklærede, at det var et Ettal, der kom vandrende med et Nul. At Frk. Zahle var Nullet, skal ikke forarge, „c'est avec les zéros qu'on fait les plus beaux chiffres“. I London vender Folk sig som bekendt aldrig om efter noget, men Frk. Zahle forsikrede, at naar hun og Mary Archer spadserede sammen i City eller Regent's Park, stod Folk stille og stirrede efter dem med aabne Munde.

1908 døde Mary Archer, men Baandet mellem Frk. Zahle og Hjemmet paa Tolderodden brast ikke. Frk. Zahles sidste Gave til sin Skole var et stort Fotografi af Colin Archer, Marys Broder og Nord- og Sydpolskibet „Fram“s Bygmester, uden for sin Villa i Samtale med Roald Amundsen.

Ogsaa sammen med andre Venner foretog Frk. Zahle Rejser, saaledes til Paris 1889, og hun vendte altid hjem, fyldt af stærke, blivende Indtryk af Kunst og Natur; født Pædagog, som hun var, maatte hun lade disse Indtryk gaa igen til sine Elever, og hendes rige Sind forvandlede ofte den modtagne Skillemønt til purt Guld. Frk. Zahle elskede Naturen dybt og inderligt, og sit Syn paa den har hun givet Ord i sin smukke lille Skolesang:

„Pinsefesten vinker
ud fra Stad og Mur,
ud, hvor Solen blinker
i den fri Natur.
Vaarens Børn, de skønne,
yndigt spire frem;

i det lyse grønne
skal vi hilse dem.

Fuglene paa Kviste
syngte for os smukt,
ret som om de vidste,
Skolen nu var lukt:
ret som om de vidste,
at en Børnehær
vil sig om dem liste,
lytte fjærn og nær.

Vi vil lytte stille
til det Fuglesprog,
lære smukt vi ville
af Guds store Bog.
Saa med friske Kræfter,
med oplivet Sind
gaa vi siden efter
til vor Gerning ind.“

Frk. Zahle stod i Venskabsforhold til flere af
sin Tids kendte Mænd.

Dr. phil. Jens Nørregaard kalder hende
sin „Veninde for hele Livet“, og Baandet mellem
dem styrkedes ved den stadige Forbindelse, der
var mellem deres Skoler. I flere Aar virkede en af
Frk. Zahles ypperste Lærerinder paa Testrup i Som-
mermaanederne, medens Nørregaard og hans Med-
hjælper, Christoffer Baagøe, til Gengæld holdt Fore-
drag i N. Zahles Skole. Det samme gjorde E. Trier
fra Vallekilde og L. Schrøder fra Askov, og Frk.

Zahle selv var en skattet Gæst paa alle tre Højskoler.

I første Række blandt Frk. Zahles fremragende Venner stod dog Carl Ploug.

Fra hun i 1843 som 16aarig ung Pige havde hørt ham tale ved Augustmødet paa Himmelbjærget, var hun hans. Som fattig Lærerinde holdt hun „Fædrelandet“, og saa længe Carl Plougs Blad eksisterede, var hun dets daglige Læser. Hun elskede Plougs Digtning, og af hendes egne Udtalelser véd man, at den har højnet hendes Fædrelandskærlighed og vakt hendes varme Følelse for Sønderjylland og Skandinavismen som ogsaa for folkelig Frihed under Ansvar, og Plougs skønne Forstaaelse af Kvindens Værd og Kald forløste kun hendes egne bundne Tanker.

Derfor var hendes Taknemmelighed over for Ploug ubegrænset, og hendes Venskab med ham og senere ogsaa med hans Hustru og Børn varede hele hendes Liv. Baade Ploug og Fru Ploug raadede og støttede hende i Skolesager, og han skænkede Skolen dens skønne „Programsang“, oprindeligt skrevet til Indvielsen af den nye Skolebygning:

„Læg Kundskabssæden, ren og sund,
i Barnesjælens Furer bløde!
Bring Hjærtets Vaarsol til at gløde
ved Ordets Magt i kærlig Mund!
Da skal nok komme Høst derefter,
og vokse Viljer, modnes Kræfter
til herlig Sejr i Livets Kamp.

Og vend den unge Piges Sind
fra Markedsgøgl i Døgnets Stræder
og selvsyg Attraas drømte Glæder
mod Idealets høje Tind,
saa det i hendes Færd sig spejler,
og hen ad Tidens Elv hun sejler
med ædel Sans og opladt Syn.

Da skal vort Fædreland gaa frem
fra Dæmnings Stund til klare Dage,
naar „fromme, stærke Kvinder“ tage
dets Sag paa sig i hvert et Hjem;
naar Sønners Kranse Mødre pryde,
og Kvindehjærtets Toner lyde
igennem Mandens Strengespil.

Sin Naade og sin Varetægt
da Gud den nye Skole skænke,
at der maa vokse fra dens Bænke
en ny, en sund og dygtig Slægt,
hvis Gerning skatter til dens Ære,
hvis Liv er præget af dens Lære,
af Sandhed og af Kærlighed!“

Plougs blev hyppig indbudt til Skolens Fester, og Frk. Zahle var ofte Gæst i deres smukke Hjem. Tolv Dage før sin Død skriver hun i et Brev til Frk. Skram, hendes sidste: „Forleden Nat drømte og tænkte jeg kun paa Ploug fra Aften til Morgen. Jeg syntes, der var vaagnet saadan en Kærlighed til og Forstaaelse af ham, og at Folk forstod, at han var den, der havde elsket det danske Folk

højest. Jeg syntes ogsaa, min Stemme kom med i al den Begejstring, og den slog an i den store Mængde. Du maa hilse alle Ploug'er fra mig." Brevet er skrevet 31. Juli 1913; i November samme Aar fejredes Plougs Hundredeaarsfest med stor Tilslutning.

H. C. Andersen havde Frk. Zahle vist kendt fra sine Barneaar, — han satte Pris paa hendes Fader baade som Menneske og som Digter, — og hun traf ham ofte i det Melchiorske Hjem. Hun elskede naturligvis hans Eventyr og beundrede hans fine Forstaaelse af Barnenaturen; da hun fik sit eget Hjem, kom han undertiden og „trakterede“ de unge Piger i Pensionen med et Eventyr; en gang læste han „Svinedrengen“ højt til deres Tableauer. Da 50aarsdagen for hans Komme til København blev fejret — 6. September 1869 — skænkede Skolens Elever ham efter Frk. Zahles Forslag en Sølvskaal i Form af et stort Skræppeblad, hvorpaa der krøb en lille Snegl. Den findes nu i Andersenmuseet i Odense. Næste 6te September tilbød han selv at læse højt for den samlede Skole, hvis rungende Latter fyldte ham med Glæde.

Ogsaa Chr. Richardt stod Frk. Zahle nær, baade som Lærer i hendes Skole og som hendes personlige Ven; han var hyppig Gæst i hendes Hjem, hvor han aldrig blev træt af at spille for de unge, og han har skænket Skolen skønne Sange.

En stor Del af Pensionærerne var norske; baade gennem dem og Archers fik hun mange Venner i Norge, hvis Natur og Digtning altid fyldte hende med taknemmelig Glæde. Hendes Begejstring for

Bjørnsons Noveller var, som ovenfor berørt, saa stor, at hun en Tid helt gik op i dem. Det er derfor intet Under, at hun blev glad, da en af hendes Lærere indførte Bjørnson selv i hendes Hjem. Han gjorde Kløverbladet fuldt som hendes fjerde Digterven.

I Vinteren 1868—69, da Bjørnsons opholdt sig i København, var han, hans Hustru og to Sønner hendes Frokostgæster hver Søndag, efter at de sammen havde overværet Gudstjenesten i Vartov Kirke; „de hyggede sig svært godt“ i de smaa Forhold, hvor man spiste i en Skolestue i største Tarvelighed, et talende Vidnesbyrd om Frk. Zahles fængslende Personlighed og vindende Elskværdighed, der gik af med Sejren over for de mange rigere Hjem, der heller end gjerne vilde have aabnet deres Døre for den store Digter; efter Maaltidet forsvandt de to vilde Drengene ned i Gymnastiksalen, hvad der tit fik Bjørnson til at puffe til sin Hustru og hviske: „Aa, du Caroline! at ha Gutterne med sig og slets ikke høre dem!“

Bjørnson kom ogsaa alene om Hverdagen; saa opsøgte han Frk. Zahle i Klasserne, hvor han først hørte lidt paa hende og saa selv tog Ordet for at fortælle eller læse op. Hans mægtige Personlighed rev alle med, og Frk. Skram har sikkert Ret, naar hun siger, at hans Tilhørere oplevede, hvad det vil sige, at „nu maatte alle rejse sig, for nu kom Høvdingen“.

Endnu i 1872 efter Grundtvigs Død var Bjørnson Frk. Zahles Gæst, men saa skiltes deres Veje — uden Brud, men for bestandig. Bjørnson følte utvivl-

somt, at Frk. Zahle ikke kunde „skifte Signaler“, og han søgte hende ikke mere. Hun havde tit nok bekendt Farve for ham, sidst en Dag hos Gotfred Rodes, hvor Frk. Zahle efter Middagen spadserede i Haven med Bjørnson og varmt og inderligt gendrev hans nye Livsanskuelse. Han gik ikke ind paa hendes Meninger, rettede sig blot i fuld Majestæt og sagde ned til hende: „Natalie Zahle, du er for lille til at kunne lære mig noget“, hvorefter han skred videre — ud af Haven og ud af deres Samliv som Venner.

Den Bjørnsonske Tid var kun en Episode, men straalende og betydningsfuld for dem, der fik den Lykke at sole sig i dens Festglans.

Foruden Bjørnsons havde Frk. Zahle mange andre skandinaviske Venner; nævnes skal Professor Ribbings fra Lund, Friherreinde Adlersparre (Es-selde), Kvindesagens Talsmand, Professorinde Anna Hjerta-Retzius, — og blandt Skolefolk Frkn. Lilli Engström, Helene Palmquist, Anna Sandström (Uffe) fra Stockholm samt Skolebestyrerinderne Frk. F. Maurer fra Kristiania, Frk. Th. Storm fra Trond-hjem og Frk. H. Wulfsberg fra Drammen som de Venner, der især forstod hendes Maal og bragte hendes Ideer videre til deres Hjemlande.

I alle disse Venneforhold gælder det, at Frk. Zahle gav mindst lige saa meget, som hun fik; hun var af dem, der virker gennem deres Personligheds Magt, dem, Goethe tænker paa ved de Ord, der minder om N. Zahles egne: „Gemeine Seelen zahlen mit was sie thun, edle mit was sie sind.“

Hjemmets Skønhed: Orden.
Hjemmets Velsignelse: Tilfredshed.
Hjemmets Hæder: Gæstfrihed.
Hjemmets Krone: Guds frygt

Gammelt engelsk Ord.

De tusind Hjem er en Nations Hjærte, men det er Kvinden, der igen er Hjemmets Hjærte. Natalie Zahle, der udførte en større Daad end mangan Mand, var i udpræget Grad Kvinde og Hjemmets Kvinde.

Hendes Ungdoms Ideal var den bly, sagtmodige, ømme Kvinde, hvis Styrke var af passiv Art, Styrke til at lide og taale, stille indadtil og stilfærdig udadtil, som det er udtrykt i et lille Vers, hun engang skrev til en Konfirmand:

„Gaa frem, som Du har gaaet før,
vær trofast, kærlig, øm som før,
men fremfor alt, vær stille!
Den stille Aand har Herren kær,
den stille Sjæl er Aanden nær,
og Troens Liv er stille!“

Men ogsaa paa dette Omraade stræbte hun efter at forstaa og følge med Tidens Udvikling. Allerede i 1872 kunde hun skrive: „Jeg tror ikke, man skal være altfor bange for det saakaldte „emanciperede“

Væsen Ildfuld Følelse kan til visse føre en Kvinde til mandig Daad, uden at Kvinden dør under Panseret. Da Hervør havde set Høfund, drog hun hjem, hængte Skjold og Spydstage, hele Vaabenklædningen bort, iførte sig sin Kvindedragt, tog fat paa Væven og blev som andre Kvinder Kvindeligheden er ikke bundet til et vist bestemt ydre Væsen, og dog skal den ikke lade sig uden Vidnesbyrd.“

„Skøn paa jeres Hjem, mens I har det“, lød det tit og mange Gange fra hende, der saa tidlig havde mistet sit eget; faa har elsket et Hjem som hun, og faa har som hun længtes efter at kunne danne sig et Hjem. Da hun engang var Gæst hos en af sine yngre Lærerinder, sagde hun: „Du begynder med det, vi andre har maattet kæmpe saa haardt for.“ Det var derfor ikke blot Tak for Skolen, der i 1851 fyldte hendes Hjærte, det var ogsaa Tak, fordi hun nu selv fik et Hjem, hvor hun kunde være Moder, ikke blot for de Smaapiger, hun havde antaget i Barns Sted, men ogsaa for sine unge Elever; først gennem det daglige Samliv mente hun at kunne faa saa stærk og alsidig Indflydelse paa dem, som hun ønskede.

N. Zahles Pension var i udpræget Grad et Hjem, og Frk. Zahle med det stærke moderlige Instinkt havde sjældne Betingelser for at kunne blive Sjælen i et saadant Hjem. Hun var ung nok til rent umiddelbart at forstaa de unge; i Hjemmet „rystede hun Lærerinden af sig“ og omgikkes dem frit og naturligt uden Gnist af Pedanteri; i Skolen var hun altid „Frk. Zahle“, i Hjemmet derimod „Na-

talie“. En lille Historie giver et fornøjeligt Billede af de unge Pensionærers fortrolige Forhold til Frk. Zahle. Hun delte Soveværelse med en ung norsk Pige, og Passiaren mellem dem gik frit og lystigt; en Aften diskede den unge Pige op med alle de Spilopper, hun havde begaaet i Skolen hjemme og paa Kursus nu, indtil hun pludselig tog sig i det og halvforskrækket udbrød: „Aa, snille dig, Natalie, sig det ikke til Frk. Zahle!“

De ydre Forhold var, set med Nutidens Øjne, mere end spartanske. Kostgængerne og de unge Lærerinder var flere om et lille Kvistværelse; ved Gammelstrand forøgedes disses Antal helt over i Læderstræde, og det var ikke ualmindeligt at møde en Rotte i den lange, mørke Loftsgang, der forbandt dem; der blev kun lagt i Kakkelovnen Lørdag Aften, selv i de koldeste Vintre, — Sygdomstilfælde naturligvis undtagne, — og de unge Piger skulde selv rede deres Senge og efter Tur varte op ved Bordet; Dagen indlededes med en tidlig Morgentur, der var lige afskyet af Pensionærerne og Lærerinderne; man levede sundt, men tarveligt, som Frk. Zahle havde lært det i det Eschrichtske Hjem i en Tid, der var nøjsommere end vor. En af hendes rige norske Kostgængere betroede hende senere, at da hun den første Aften kun saa Te, Smør og Brød paa Bordet, havde hun troet, man havde glemt at dække Bordet færdigt.

Naar den ene efter den anden af Pensionærerne ikke des mindre vidner om, at „de gode, gamle Dage i Pensionen var deres lykkeligste Tid“, maa det skyldes noget andet, noget væsentligere.

Frk. Zahle forstod at sprede Glæde om sig og kaste Glans over Livet, fordi hun havde Blik for dets sunde Rytme af vekslende Arbejde og Hvile som en naturlig Baggrund for Festens Undtagelse. Derfor fik Søn- og Helligdage et særligt Præg, derfor havde hun to ugentlige Pladser i det kgl. Teater, og derfor var hun ung med de unge og søgte at glæde dem, saa langt hendes Midler rakte.

Hun ejede Egenskaber, der i udpræget Grad hører Kvinden og Hjemmet til; først og fremmest den enestaaende Ordenssans, der i Virkeligheden er Skønhedssans i elementær Form; dernæst Sans for Hygge, baade for selv at hygge sig og for at gøre det hyggeligt for andre; det prægede det daglige Samliv med Højtlesning og Musik om Aftenen i den fælles Dagligstue; hendes Gæstfrihed lod Hjemmets Døre staa aabne hver Mandag Aften for Lærerkredsen eller for hendes og de unge Pigers Venner; Traktementet var kun „smurte Hveder“, lidt Kage og Limonade, men der var Musik, Leg og Dans — og fremfor alt Stemning. I Fastelavn slog man Gækken løs, og om Sommeren gjordes der Udflugter til Søndermarken og Frederiksberghave med hjemmesmurt Smørrebrød og Te paa Maskine i Korups Have. Sommerens Glanspunkt var dog den aarlige Heldagskovtur i „Kaffemøller“ — firstolede Holstenskvogne — ligesom i selveste „St. Hansaften Spil“. Frk. Zahle og hendes Broder skrev Sange og holdt Taler, han altid i „lille Søsters“ eller „lille Natalies“ Navn. Vinterens Hovedfest var naturligvis Julen, hvor alt skulde gøres lyst og hjemligt for de fremmede Fugle. Her udfoldede Frk. Zahle en Moders Æm-

108

hed; Moderligheden var den Egenskab hos hende, der ligesom beaandede alle de andre, og det var den, der fremfor alt gjorde hende til Kvinde.

Frk. Zahles Plejedatter, Anna Paulsen, ægtede 1862 Auditor Mundt og fulgte ham til Rendsborg; Brylluppet fejredes hos Frk. Zahle under alle Pensionærernes hjærteligste Deltagelse; da Fru Mundt Aaret efter fik en lille Dreng, var Forholdene i Hertugdømmerne saadan, at Manden maatte sende Hustru og Barn over til „Bedstemor“ i København, medens han selv blev ved Hæren. Frk. Zahles Moderhjærte jublede den lille Ejvind i Møde, han blev hendes Solstraale den tunge Vinter, og hver Lørdag Nat blev han flyttet ind i hendes Soveværelse, for at hun kunde passe ham ganske alene. Han blev den første i en Søkendeflok, for hvem Frk. Zahle var en kærlig „Bedstemor“. Hun følte som Russerne, naar de kalder Børnene „Guds fælles Glæde for os alle“.

Da Skolen flyttede ind i det store, nye Hus, maatte Frk. Zahle overlade Pensionens Styrelse til en Medarbejder; selv indrettede hun sig af økonomiske Grunde en lille Ungkarlejlighed. De store Forpligtelser, hun havde paataget sig, trykkede hende tungt i disse Aar; hendes samvittighedsfulde Natur led under Angsten for ikke at kunne svare enhver sit, og for at leve saa billigt som muligt bragte hun sin Skole det store Offer at give Afkald paa et Hjem.

Det var svære Aar for hende — og ikke mindre for hendes nærmeste.

Men de økonomiske Forhold udviklede sig bedre,

end hun havde turdet haabe. Allerede 1879 kunde hun sammen med en yngre norsk Ven, Ingeborg Vinderen, danne sig sit eget Hjem i Skolens Forhus, hvor deres trofaste Samliv varede til Frk. Zahles Død.

I 1876 havde hun jo faaet et stort Laan, rentefrit i de første 5 Aar. 1880 kunde hun meddele alle Indehavere af Partialobligationer, at hun saa sig i Stand til allerede nu at udbetale Renter af Laanet de første 5 Aar. Hendes juridiske Konsulent gennemlæste Opraabet af 1876 og udbød derefter: „Dette vilde en Mand aldrig have gjort!“ Men da han saa kastede Blikket paa Meddelelsen af 1880, tilføjede han: „Men dette vilde en Mand heller aldrig have gjort!“

Frk. Zahle var ogsaa Kvinde, og saadan var hendes Tænkesæt og Handlingsmaade i Forretningsanliggender.

At leve — det er at vokse
og folde Evnerne ud;
at leve — det er at nærme
sig mere og mere til Gud.

I. S.

arene gik. Den ene Nydannelse efter den anden indarbejdedes i det store Skolelegeme, hvis Hovede, Sjæl og Hjerne N. Zahle stadig var. Kun sjælden fik hun en stille Eftermiddag i sin Dagligstue, hvor hun elskede at sidde hos Frk. Vinderen med et Haandarbejde eller en Bog og sin trofaste Terrier Bob ved sin Fod. Des mere nød hun de hyggelige, knap tilmaalte Timer.

Skønt Frk. Zahles Liv levedes inden for Hjemmets og Skolens Mure, var hun dog kendt og skattet langt ud over disse Grænser, og hun fik mange smukke Vidnesbyrd derom. 1891 tildelte Kong Christian IX hende Fortjenstmedaljen i Guld, og Kong Frederik VIII glædede hende ofte ved sine Besøg paa Skolen, i Reglen ledsaget af Dronningen og de unge Prinsesser, enkelte Gange ogsaa af sine Søstre, Enkekejserinden af Rusland og Hertuginde af Cumberland. Vor nuværende Enkedronning viste altid Frk. Zahle en Forstaaelse og Interesse, for hvilken hun naturligvis baade var glad og taknemmelig.

Imidlertid nærmede Frk. Zahle sig Støvets Aar. Hendes 70 Aars Fødselsdag formede sig som en gripende Højtid. I Stilhed havde hendes Venner ind-

samlet en større Sum, bestemt til et Legat for unge Lærerinders videre Uddannelse. Da hun indfandt sig til Morgensang, anede hun ikke, hvad der ventede hende. Hele Festsalen var et Blomsterhav; uden forudgaaende Aftale havde hvert eneste Barn medbragt en Blomst eller en Gren; i det Øjeblik hun besteg Katedret, hilstes hun af Hundreder af viftende Blomster, og da alle Børnene efter Morgenandagten defilerede forbi Katedret, lagde de — ogsaa efter en umiddelbar Indskydelse — hver sin Blomst foran Frk. Zahle, der til sidst stod der, glad og bevæget, bag ved et helt Blomsterbjærg. Fra 9—11 læste hun sine Timer som sædvanlig, men efter Frokost opfordredes hun til atter at give Møde i Festsalen, hvor en Skare Venner imidlertid havde forsamlet sig. En Sang, digtet af en af Skolens gamle Lærere, tonede hende i Møde til Melodi af ingen ringere end „gamle Hartmann“; i haandskrevet Originalmanuskript gemmes den nu mellem Skolens Relikvier. Dens sidste Vers lød saaledes:

„Endt er Dag, og Aften kommen,
Natten stunder til,
gid Dig Gud i Alderdommen
nu velsigne vil!
Længsel efter Livets Fylde
Aftenhimlen Dig forgylde,
saa Du ser, at der er Maalet,
hvor dets Sol har straalet.“

Professor Frederik Nielsen overrakte derefter Adressen, der indeholdt Meddelelse om Hædersgaven. Frk. Zahle blev helt overvældet af Be-

112

vægelse, og hendes Glæde var saa dyb og inderlig, fordi ingen Anvendelse af Legatet kunde være mere efter hendes Sind; hun saa heri en Forstaaelse af sit Livs Maal og sin Kamp for at hjælpe unge, fremadstræbende Lærerinder videre. 19. Marts 1898 — hendes Faders Fødselsdag — blev Stipendiet bortgivet første Gang; Frk. Zahle var da nærved de 71 Aar, men det forundtes hende at være med til at bortgive det ialt 16 Gange.

„Der stod Ærefrygt om Frk. Zahle“, — Udtrykket skyldes en af hendes tidligere yngre Lærere, der nu beklæder en af de allerhøjeste Poster inden for Skolevæsenet, — man kunde synes, at det maatte være svært for hende at bryde gennem den Beundring, der omgav hende, men her blev hendes inderste Væsens dybe Ydmyghed og aldrig sovende Selvkritik hendes Værn; det maatte ogsaa være svært for hende at undgaa Faren for at blive en upersonlig Autoritet, men hendes aandelige Ungdoms Elasticitet bevarede hende herfor. Trods sin berettigede og selvfølgelige store Autoritet vedblev hun, for atter at give Ordet til ovennævnte Skolemand, „til det sidste at være et stærkt følende, udpræget personligt Menneske, rigt udrustet med Kraft, med Klogskab, med Erfaring, først og sidst et Menneske, som stillede sig i et direkte, et personligt, et menneskeligt Forhold til andre og aldrig forsvandt bag Værdigheden eller Autoriteten“.

Den 7ende Juli 1900 nedlagde Frk. Zahle Herskerstaven. En Deputation med Fru Dr. phil. K. Meyer som Ordfører bragte hende en Adresse fra Skolens Lærerpersonele; den tolkede deres Tak for

alt, hvad hun havde virket og været, for hendes fængende Begejstring, der havde gjort Arbejdet ved hendes Skole til en Ære og en Glæde, for hendes Frisind, hendes Overbærenhed og kærlige Støtte og for hendes Krav, der havde vakt bundne Kræfter og slumrende Evner, og den sluttede med at ønske Guds Velsignelse over Frk. Zahle og „N. Zahles Skole.“

Ved Skolens Afslutning holdt Professor Dr. phil. Drachmann Hovedtalen, af hvilken forskellige Brudstykker er anført ovenfor. Skolens sidste Afskeds-hilsen blev bragt gennem hendes egen lille Sang fra 1862:

„Det er saa yndigt at følges ad,
hvor smaa og store har ét i Sinde,“
hvor ét de mange, som staa i Rad,
i Aand og Sandhed kan sammenbinde,
o giv da, Herre,
at til din Ære,
der ét maa være,
som raader her.

Og er end Vejen os stundum tung,
saa Maalet glipper, og Hjærtet sukker,
vi bede dig, som gør atter ung,
at Livets Væld du paa ny oplukker
og aander over
det Haab, som sover,
saa frit det vover
sig frem igen.

Ja, hjælp os store, som vore smaa,
med frejdigt, frydefuldt Sind at vandre,

**lær du os alle at agte paa
din Røst, der taler som ingen andre.**

**Ja, lær os alle
dit Navn paakalde,
og gyd i alle
din Kærlighed.**

En lang Livsaften forestod Frk. Zahle; den egentlige Arbejdstid var vel endt, men hun var dog ikke ledig; dertil elskede hun Arbejdet for højt, og dertil var hendes Aand for levende og virksom. Endnu i fem Aar underviste hun i Skolen, og efter at være fyldt 80 greb hun under Frk. Skrams alvorlige Sygdom Scepteret en Gang endnu, og dette hendes „andet Regentskab“ virkede saaledes, at det følte, som var hun blevet ti Aar yngre. Endnu senere deltog hun baade mundtligt og skriftligt i den Københavnske Skolestrid og førte Ord og Pæn med lige stor Klarhed og Kraft. Skolens 50 Aars Jubilæum var den eneste officielle Festlighed, hun deltog i efter sin Tilbagetræden. Det fejredes med en Fest paa Skydebanen, hvortil Frk. Zahle og Bestyrelsen havde indbudt en meget repræsentativ Forsamling, der hædrede Frk. Zahle og hendes Livsgerning med Taler og Sange, blandt andre en meget smuk af Fru Hahn, af hvilken to af de ovenstaaende Mottoer er taget.

Frk. Zahle nød nu Hjemmets Glæder; om Sommeren boede hun i Vedbæk, hvor hun havde lejet en lille Villa skraas over for Villa Rosa, Comtesse Moltkes og Fru Bays Sommerhjem. Men aldrig

svækkedes hendes Interesse for „Skolen“. Hun fulgte dens Liv i smaat og stort: Hverdagens Arbejde havde hendes Deltagelse saavel som Valget af den nuværende Overbestyrerinde i Decbr. 1912, hvor hun selv var til Stede. Hun havde altid en lille Bog i Lommen, i hvilken Forstanderinderne ved hvert Skoleaars Begyndelse skrev Børnenes Navne; og i Eksamenstiden gik Meddelelsen om Karaktererne ufortøvet til hende. Men over „sit eget“ glemte hun ikke det store Hele; til sin Død var hun levende interesseret i hvert nyt Spørgsmaal og Krav, der dukkede op paa Undervisningens Omraade. 4. Marts 1913 deltog Frk. Zahle for sidste Gang med Liv og Interesse i et Bestyrelsesmøde i sin elskede Skole.

„At ældes er at lære at nøjes“, siger H. L. Martensen. Frk. Zahle forstod den sjældne Kunst at ældes smukt. Der er enkelte Egenskaber, der faar fordoblet Skønhed under de hvide Haar, fordi de da er som prøvet Guld; saadanne Egenskaber er Ydmyghed og Trofasthed, Kærlighed og Guds frygt; de taler med en egen Vægt, naar der ligger et langt Livs Kampe og Sorger bag dem.

Hvor var Frk. Zahle beskeden og ydmyg! Hun mente f. Eks. altid, at hun kunde have udrettet langt mere, om hun havde haft en anden Skikkelse. Saa lidt kendte hun sin Personligheds Magt, skønt hun, — mangfoldig, som hun var, — til Tider nok helt bevidst kunde lade den virke i et bestemt Øjemed. Paa samme Maade kunde hendes Beskedenhed — især i hendes yngre Aar — indgaa en Forbindelse med Selvfølelse og halv ube-

vidst Fordringsfuldhed, der virkede overmaade morsomt. Allerede Barnebrevet til Pigen Ingeborg viser den Myndighed og Hævden sig selv, der var saa ejendommelig fremtrædende Høvdingeegenskaber ved Siden af Beskedenheden, og paa Pariserrejsen kunde hun tale om, hvor kedelig hun fandt sig selv, samtidig med at hun kunde love en af sine Rejsefæller: „I Dag skal du følges med mig!“ Men Ydmygheden var dog det dybeste. Den Maade, hvorpaa hun i sin Tid brød de smaa Dannekvindes Opposition og lærte af deres Skole, vidner baade om Højsind og Ydmyghed. Og da hun i 1862 overrakte sit første beskedne lille Skoleprogram til Kultusminister Monrad, som tilfældig kom i Forretningsbesøg den Dag, Programmerne lige var blevet færdige, er hendes glædestraalende Udraab: „Saa du, han glemte det ikke, han stak det i Brystlommen!“ rørende i sin Ydmyghed, naar man tænker paa, hvad hun allerede havde udrettet i disse første ti Aar. Hæderen steg aldrig Frk. Zahle til Hovedet, — tværtimod, den øgede hendes Ydmyghed og hendes Krav til sig selv. Helt betagende virker hendes Afskedsord den syvende Juli 1900, da hun, ombølget af Anerkendelse og Tak, beskedent og stiltfærdigt erkender, at „noget sandt maatte der være i alt, hvad der var blevet sagt til hendes Pris, og at det vel maatte være saa, at hun virkelig havde haft Lykke til at grunde noget, der havde haft og vilde bevare sin Betydning for den danske Pigeskole.“

I Slægt med hendes Ydmyghed og Beskedenhed er hendes Nøjsomhed; hun var opdraget deri i sine

Barndomshjem og oplært deri i Livets Skole; den forlod hende aldrig og viste sig blandt andet i den barnlige Glæde over Smaating, der gjorde hende saa elskelig i det daglige Liv. Vennerne i Villa Rosa kunde berette derom; Samlivet mellem de to Sommerhjem paa hver sin Side af Vejen var en uafbrudt Kæde af smaa, kærlige Overrasketser, der kaster Glans over Livet, hvis man har Barnesind nok til at glædes derved. Stikkelsbær var Frk. Zahles beskedne Yndlingsfrugt, — man husker hendes Busk i Hvedstrup Have; — en af hendes unge Lærerinder plukkede hende daglig en Kurv fuld under et kortere Vedbækophold i Stikkelsbærtiden; hun blev glad som et Barn, naar Kurven kom, og glemte aldrig den lille Venlighed; mange Aar efter kunde hun endnu tale om de dejlige, store Stikkelsbær fra Villahaven paa Skrænten. I Villa Rosas Have var der blandt Stikkelsbærbuskene een, som tilhørte hende, og den maatte ingen andre røre.

Og hvor var hun trofast! Mod sin Slægt, mod sine Venner, mod sine Minder, der for hende var et Livets Kildespring, hvoraf hun stadig øste. Det var Mindet om Hvedstruphjemmet, der lyste over hendes Livsgerning og afspejledes deri; hun var tro mod Minderne, i smaat som i stort; nævnes kan hendes ømme Omsorg for Forældrenes Grave og Trofastheden mod deres Fødselsdage. Comtesse Moltke fortæller, at hun efter Frk. Zahles Død blandt hendes Papirer fandt et lille Blad, hvorpaa der var malet en Forglemmigej; under Blomsten stod med hendes rystende gamle Haand skrevet et eneste Ord: Aldrig!

Dette lille Blad er som et Symbol paa N. Zahles Trofasthed.

Paa Frk. Zahles Gravsten ude paa Vestre Kirkegaard staar Ordet fra 1. Joh. 4. 16. „Gud er Kærlighed, og hvo, som bliver i Kærlighed, bliver i Gud, og Gud i ham.“ Frk. Zahle „blev i Kærlighed“ — over for dem, hun elskede, og over for Skolerne, sin egen i det store Skolehus ved Nørrevold og Vennernes derude i Østersøgade. Hun troede altid det bedste om et Menneske, og som i de skønne gamle Eventyr og Viser om Mennesker i Dyreham, der løses ved Kærlighed, forstod hun at elske det bedste frem i Mennesker ved tillidsfuldt at stole derpaa; skønnest ses det maaske af den Maade, hvorpaa hun tog en alvorlig Forseelse. For mindre Forsyndelser kunde Frk. Zahle godt blive vred og skændende ganske strengt, men gjaldt det noget af virkelig alvorlig Karakter, som en Usandhed, et Tyveri eller lign., saa var al Strenghed udelukket; moderlig ømt talte hun til Barnets Samvittighed og lokkede først Tilstaaelsen og saa Angeren frem af den lille Barnesjæl, der intet hellere vilde end bekende og tilgives, og Barnet glemte aldrig et saadant Møde med en Kærlighed, der var af Gud.

Frk. Zahles store, varme Hjærte blev større og større med Aarene. Et Udslag deraf var hendes Trang til at give og sprede Glæde om sig; derfor var hendes Gaver altid præget af Skønhed og kærlig Betænkksomhed; var det Penge, skulde Sedlerne være nye, eller Guldstykkerne blanke; var det en Nyttegenstand, maatte den forskønnes ved en Spøg eller et lille Vers, altid egenhændigt skrevet, aldrig for-

jaget; Frk. Zahles mindste Julekort var altid personlig præget, saa man mærkede Hjærtelaget, og hendes muntre Paafund var mange; uden at være egentlig vittig var hun fuld af Lune, og Kærlighed gør altid opfindsom. Et Aar stod „N. Zahles samlede Værker“ paa Julebordet i Form af en Mængde Puder, Skamler og Broderier, alle tilvirkede af hendes flittige Hænder. Endnu den sidste Jul, hun levede, skrev hun alle sine Julehilsener selv. „Kan man være noget for et Menneske, skal man“, sagde hun; derfor behandlede hun sine Tjenestefolk som Ligemænd, og de elskede hende. I Aarenes Løb fik hun en stedse stærkere og stærkere Følelse af, hvad vi er hinanden skyldige, Kvinde over for Kvinde, Menneske over for Menneske, og hendes Selvtugt indøvede hende i Kærlighed.

Da „Titanic“ i sin Tid gik under, rystede det Frk. Zahle stærkt; især blev hun grebet af Salmen: „Nærmere, Gud, til dig“, som jo en Stund var paa alles Læber. Den er ogsaa betegnende for hendes Gudsforhold og dets Vækst. Sit lange Liv igennem havde hun levet et inderligt Samliv med Gud i Bønnen. I alle Livets Forhold øste hun Styrke af denne Kilde. „Jeg gaar aldrig ind til en Time“, vidner hun selv, „uden at staa et Øjeblik uden for Døren i Bøn“. Hun talte med Gud om alt. „Jeg sagde nej, men Gud sagde ja“, sagde hun til en Ven efter en ensom Spadseretur, — der var Tale om at beholde et forsømmeligt Tyende eller ikke. Hendes Fromhed og Gudhengivenhed var i stadig Vækst, til hun lukkede sine Øjne.

I en Aarrække havde Frk. Zahle megen Glæde af sine hyggelige smaa „Onsdags-Vennelag“, hvor Samtale eller Højtlesning, Musik eller en lille Whist bidrog til at forkorte Timerne; men at ældes er ikke blot at nøjes, det er ogsaa at miste; der blev efterhaanden mange tomme Pladser i Vennekredsen; store, dybe Sorger var det, da Broderen døde 1898, og da hun mistede sin ældste Plejedatter, Anna Mundt (1905), og de trofaste Venner, Mary Archer (1908) og Hansine Gerdtzen (1910).

Sommerlivet i Vedbæk beredte hende stor Glæde. Josepha Martensen fortæller herom i sin Bog om Elise Bay: Beboerne af Villa Rosa paa den ene Side af Vejen og Frk. Zahle og Ingeborg Vinderen paa den anden saas naturligvis daglig, undertiden flere Gange, og de samledes ofte til Højtlesning om Eftermiddagen. Comtesse Moltke læste højt, og Frk. Zahle og Fru Bay lyttede saa spændte som et Par unge Piger; og saa var de begge saa morsomt grundige. Var der et eller andet, de ikke var klare over, brød Fru Bay ind med et ivrigt Spørgsmaal, og Frk. Zahle sagde: „Det er saa dejligt, at du spørger, Fru Bay, saa faar jeg det ogsaa at vide!“

I det sidste Tiaar af sit Liv gennemgik Frk. Zahle flere alvorlige Sygdomme; hver Gang sagde hun: „Min Sjæl er rede til at dø“, og det var hende ikke let at skulle tage Livet op igen, men hun slap aldrig Glæden alligevel; den lyste op for hende og hendes Omgivelser. Nytaarsaften 1912 skrev hun til Comtesse Moltke: „Jeg havde en underlig Drøm. Jeg syntes, jeg var blevet helt ung og stærk igen, — da saa jeg en straalende skøn Kvindeskikkelse, der

vilde have mig til at forevise hende vor Virksomhed, vore Skoler. Jeg syntes, jeg sprang som en Hind fra Etage til Etage, forklarede alt og undrede mig selv over, at alt var saa smukt og stort. „Den skønne“ var ikke altid med, men til sidst stod hun der igen, lagde sin Arm om mit Liv, trykkede et fast Kys paa min Mund, mens hun saa paa mig med kærlige Blikke, og sagde: Saa kommer jeg igen! Hun forsvandt, men det var for mig, som om en Engel fra Gud havde meldt sit Komme.“ Da Engelen forsvandt, saa hun rundt om sig de mildeste Ansigter, deriblandt sin Moders, som saa paa hende med ubeskrivelig Kærlighed.

Der er noget grihende skønt i at se dette lange, virksomme Menneskeliv omsluttet af de to Drømme, der begge bringer Bud fra oven, hendes Barne-drøm efter Moderens Død og den gamle Kvindes Drøm i hendes sene Livsaften, da det stunder imod Døden.

Da Comtesse Moltke engang i Foraarstiden søgte at faa at vide, hvordan hun egentlig havde det, svarede hun: „Mit Ildebefindende sidder ikke paa et enkelt Sted, men i hele min Krop, og jeg vilde ønske, det gik lidt raskere til den ene Side eller den anden. Men du kan være ganske rolig. Jeg tror saa vist paa, at alt staar i Guds Faderhaand.“

I Juli Maaned tog Kræfterne stærkt af, men hun var dog oppe flere Timer daglig, og hendes Arbejds-trang forlod hende ikke; hun lod sit Hovedgærde ordne, saa hun kunde sidde op og hækle, og hun lagde Vægt paa at hækle et bestemt Antal Rækker hver Dag. Den 31. Juli skrev hun til Frk.

Skram; det blev hendes sidste Brev. „Jeg er vel lidt bedre“, skrev hun til sidst, „men jeg véd, hvor det bærer hen. Nedad gaar det, men jo ogsaa opad, og alle er kærlige.“ Hun skrev, til Pennen næsten faldt hende ud af Haanden. De sidste Ord var: „Ja, nu slipper Kræfterne. Guds Fred og Farvel.“

Endnu 3dje August blev hun i sin Rullestol kørt over til Villa Rosa, og om Middagen havde hun et Par Venner hos sig, dog var hun meget svag, og Natten til den 6te faldt hun sammen. Om Dagen blev det lidt bedre, men fra Torsdag den 7ende vidste hendes Omgivelser, at den sidste Time var nær. De sidste Dage var hun uden Bevidsthed. Mandag den 11te August KL 2^{1/2}, sov hun umærkeligt ind, og Danmark var et betydeligt Menneske fattigere. Til Stede var, foruden Sygeplejersken og hendes to trofaste Piger, kun Frk. Vinderen og Comtesse Moltke.

Da Rustvognen førte hendes Støv til København, flagedes der paa halv Stang i hele Vedbæk, og ud fra en af Villaerne lød Chopins Sørgemarch. Frk. Zahle var kendt og afholdt derude, hvor hun nu saa mange Somre havde færdedes paa de smaa Villaveje og talt venligt med Fiskerne og deres Børn. Hun fyldte; ved hendes Død blev der tomt, ikke blot i hendes Hjem og i Villa Rosa, men ogsaa i hele Vedbæk. „Tomt, tomt!“ skriver Fru Bay i sin Dagbog lige efter Ankomsten til Vedbæk næste Pinse, og nogle Dage senere: „For tomt til at være glad herude!“

Kisten stillede i Skolens Festsal; da den blev baaret ind, var hele Skolegaarden bestrøet med Løv

fra Hvedstrup Præstegaardshave. Da Ligvognen Onsdagen den 20nde August kørte fra Frederikskirken, fulgtes den af et helt Folketog; ved Vestre Kirkegaard sluttede en samlet Skare ældre og yngre Lærerinder sig til og fulgte under Salmesang N. Zahles Kiste til Graven.

Ikke blot i den nærmeste Kreds blev der tomt, da Frk. Zahle døde. Tabet af hende følte over hele Danmark. Der blev en tom Plads, da denne stille, stærke Kvinde gik bort.

„Hvordan skal vi kunne takke nok for hende!“ sagde Frk. Zahle ved Hansine Gerdtzens Død.

Danmarks Kvinder kan sige det samme om Natalie Zahle.

Et Menneskes Historie er hans Karakter.
Goethe.

Professor Edvard Lehmann giver N. Zahle Plads mellem Danmarks største Pædagoger: Grundtvig, Folkeskolens og Ungdomsskolens Talsmand, og Madvig, Latinskolens og Universitetets Organisator. N. Zahle, Pigeskolens Grundlægger, havde lært af dem begge. Hendes Skole var personlig præget i kristelig og national Aand, men Maalet ansaas ikke for naaet, om ikke Evnerne var blevet udviklet, og grundige Kundskaber erhvervet.

„Det er ikke nok at vide, man bør bruge sin Viden; det er ikke nok at ville, man bør handle“, siger Goethe. N. Zahle handlede; hun forstod, at det er ikke, hvad man taler om, men hvad man gør, der betyder noget. En svensk-amerikansk Dame ledsagede sit Bidrag til N. Zahles Monument med følgende Udtalelse: „Jag tror icke, Danmarks quinnor begriper allt, hvad frk. Zahle gjort, icke allenast för dem — men för hela quinlighetan. Hon handlede, medan andra pratade! En quinna som hon kan göra mer än ett helt samfund af suffragists.“ Det er den gamle Historie om Lampen, der lyser i de videre Kredse; denne fremmede saa og forstod Rækkevidden af N. Zahles Virksomhed, ikke blot

for Danmarks og Nordens Kvinder, men for Kvinderne overhovedet — og derigennem for hele Menneskeheden.

Ingen, der udfører et stort Arbejde, kan være blottet for Tro paa dets Betydning; ingen, der føler sit Ansvar, kan leve uden et Ideal. Uden at dette svæver foran et Menneske, dragende ham fremad og opad, skabes der aldrig noget stort og godt, heller ikke en god Skole. N. Zahle havde sit Ideal; troende og maalbevidst kæmpede hun for at levendegøre det. „Faste Midtpunkter er det daglige Brød i Aandens Verden“, sagde Rasmus Nielsen engang. N. Zahle led aldrig aandelig Nærings sorg; hendes faste Midtpunkt var hendes Ideal; for det virkede hun ved sine Handlinger. Til litterært Arbejde havde hun kun ringe Tid. Hendes „samlede Værker“ er hendes Skoler. Alle de danske Pigeskoler er nye, gennemsete, ændrede og forøgede Oplag af dem.

Hvad N. Zahle har skrevet ud over en Del spredte Artikler i Skolens Programmer, Blade og Tidsskrifter er egentlig kun nogle Digte og Skolesange, den fragmentariske Selvbiografi og 5 Artikler i „Fædrelandet“ 1872 under Titlen „Om den kvindelige Uddannelse her i Landet.“ 1873 udkom de som en særskilt Brochure og vakte den allerstørste Opmærksomhed. (2det Oplag 1882).

Saa er da den frie, personlige Skole, som N. Zahle skabte den, hendes Hovedindsatelse i Livet, men denne Skoles Lærerstand skyldes ogsaa for en stor Del hendes Eksempel. I yngre, for Sagen levende begejstrede Elever fik hun en Række Efterfølgere, som var sig hendes Arv bevidste og ansaa det for

deres Livsmaal at løfte den, Efterfølgere, i „hvis Hjærter et Genskin af hendes høje Idealer om Barneundervisning og Opdragelse levede“, og hvis Sind var gennemtrængt af Forstaaelse af, „hvad hun havde været for den danske Pigeskole og den danske Kvinde som Forbillede, Vejlederinde og Lærerinde“. I vore Dage findes der en Skare Mænd og Kvinder, der ikke betragter Lærergerningen som et Overgangsstadium eller en Nødhjælp, men som et Livsmaal, et ophøjet Kald, ikke ser paa den som et Trælleliv, men er Lærere af Passion, fordi de slet ikke kan tænke sig at være andet. Dette skyldes i høj Grad N. Zahle selv og hendes første Stab, ligesom det ogsaa skyldes hende, at baade Pigeskolen og hele Lærerindestanden er blevet højnede i den almindelige Bevidsthed.

Det er ogsaa N. Zahles Fortjeneste, at Kvinde-sagen i Danmark udviklede sig saa roligt og stille, som den gjorde; takket være hendes kloge og besindige Byggen Bro mellem det gamle, der havde overlevet sig selv, og det nye, der vilde og skulde frem, undgik vi heldigt de Udskejelser, som er saa kendte fra andre Lande; hun ansaa det for sin Opgave at lære de unge Kvinder deres Pligter, saa de kunde være modne til at modtage de Rettigheder, andre nok vilde kæmpe for; hendes Opgave var at gennemføre Kravet om Kvindens Ligestillethed med Manden i Retning af Uddannelse. Kvindesagens videre Udvikling blev ledet af andre, men værd er det at fremhæve Professor Edvard Lehmanns Ord: „Samfundets Kvinderøgt maa begynde i en Pige-

skole, ej ulig den, der i sin Tid laa ved Gammelstrand“. Der saa N. Zahles Skoletanker Lyset, og der ligger Arven, som det er Nutidens og Fremtidens ansvarsfulde Opgave at løfte og bevare.